

Utjecaj baštine na regionalni razvoj - grad Zabok

Birač, Bojana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:781323>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA MUZEOLOGIJU
Ak. god. 2019./2020.

Bojana Birač

**UTJECAJ BAŠTINE NA REGIONALNI RAZVOJ –
GRAD ZABOK**

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Darko Babić, docent

Zagreb, svibanj 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Bojana Birač

ZAHVALA

Zahvaljujem svima koji su mi na bilo koji način pomogli prilikom izrade ovog rada, a posebno mentoru dr.sc. Darku Babiću na pomoći, savjetima i konstruktivnim kritikama.

Zahvaljujem svojoj obitelji na pruženoj podršci i strpljenju.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Baština.....	2
1.1. Definicija i podjela kulturne baštine.....	3
1.2. Materijalna kulturna baština	7
1.3. Nematerijalna kulturna baština	8
1.4. Podvodna kulturna baština	10
1.5. Zaštita kulturne baštine	10
1.6. Dokumentacija kulturne baštine	12
1.7. Disonanca baštine	13
1.8. Baština i društvo.....	14
2. Regionalni razvoj	16
3. Strateško planiranje.....	22
3.1. Strategija regionalnog razvoja RH	23
3.2. Županijska razvojna strategija	24
3.3. Strategija razvoja urbanog područja	25
3.4. Lokalna razvojna strategija grada Zaboka.....	26
3.5. Hrvatska u 21. stoljeću - Strategija kulturnog razvitka.....	28
4. Kulturni turizam	30
4.1. Suvremeni trendovi u području kulturnog turizma	31
4.2. Definicija kulturnog turizma	33
4.3. Kulturni turisti	34
4.4. Preduvjeti razvoja kulturnog turizma.....	36
4.5. Održivi razvoj kulturnog turizma	38
4.5.1. Prednosti za razvoj kulturnog turizma:	38
4.5.2. Nedostaci u razvoju kulturnog turizma	39

4.6. Kulturni turizam – pogled u budućnost	40
5. Grad Zabok – situacija u kulturi i turizmu.....	41
5.1. Kultura.....	42
5.1.1. Zaštićena kulturna dobra	43
5.2. Turizam.....	47
5.3. Okoliš i zaštita prirode.....	49
6. Grad Zabok - projekti i inicijative	52
6.1. Projekti.....	53
6.1.1. Brendiranje grada zaboka	53
6.1.2. Ksaverove staze	55
6.1.3. Dvorac Bračak i Poučna staza Bračak.....	56
6.1.4. Regenerator.....	58
6.1.5. reGarden	60
6.1.6. Sportsko igralište Skate park	61
6.1.7. ZA-ZA-KR CIKLOTURIZAM.....	62
6.2. Inicijative.....	63
6.2.1. Muzej Gjalski	63
6.2.2. Kompleks ZIVT-a	65
Zaključak.....	69
Literatura	71
Popis slika.....	81
Utjecaj baštine na regionalni razvoj – grad Zabok	82
The impact of heritage on regional development - the city of Zabok	83

Uvod

U ovom diplomskom radu bavit ćemo se definiranjem ključnih pojmova baštine, regionalnog razvoja, strateškog planiranja i kulturnog turizma, zatim ćemo povezati definirane pojmove u jednu cjelinu i to na primjeru grada Zaboka.

U prvom ćemo poglavlju govoriti o baštini. Definirat ćemo pojmove baština i disonanca baštine. Također ćemo objasniti njezinu podjelu i važnost zaštite baštine. U drugom poglavlju ćemo obraditi pojam regionalnog razvoja s naglaskom na održivom razvoju, a to će ujedno biti i svojevrsni uvod u treće poglavlje koje se odnosi na strateško planiranje. Objasnit ćemo što je strateško planiranje, te ćemo navesti ključne strategije razvoja i njihovu implementaciju u razvojni plan. U četvrtom poglavlju objasnit ćemo pojam kulturni turizam, također s naglaskom na održivom razvoju. Bavit ćemo se i definiranjem pojma kulturni turist te ćemo objasniti suvremene trendove u području kulturnog turizma. Proučit ćemo koji su preduvjeti razvoja kulturnog turizma, koje su prednosti, a koji su nedostaci u njegovom razvoju. U petom i šestom poglavlju prelazimo na slučaj grada Zaboka. U petom poglavlju ćemo pregledati situaciju u kulturi i turizmu kroz lokalnu strategiju. Nabrojat ćemo kulturno nasljeđe grada Zaboka. Dok ćemo se u šestom poglavlju baviti projektima i inicijativama koji su od velikog značaja za grad Zabok u smislu očuvanja baštine, razvoja kulturnog turizma i turističke ponude grada, koji utječu (ili bi mogli utjecati) ne samo na razvoj grada, već i na razvoj čitave regije, što je ujedno i tema ovog diplomskog rada – utjecaj baštine na regionalni razvoj.

1. Baština

Slika 1. Grb svjetske baštine¹

Na stranicama UNESCO²-a o svjetskoj baštini stoji „baština je naše nasljeđe iz prošlosti, ono s čime danas živimo i što prenosimo na buduće generacije. Naša kulturna i prirodna baština istovremeno su nezamjenjivi izvori života i nadahnuća.“³ O baštini se govorilo i govori se mnogo. Toliko je širok pojam da je gotovo nemoguće navesti univerzalnu definiciju. Od samih je početaka i pokušaja definiranja vezana uz problematiku definiranja pojmova, ali i uz problematiku onog što ona općenito obuhvaća.

Od usvajanja *Venecijanske povelje*⁴ 1964. godine, doneseno je mnogo propisa od strane međunarodnih organizacija poput UNESCO-a i ICOMOS⁵-a. Neki termini, poput „povijesni spomenik“ (korišten u Venecijanskoj povelji), ponovno je interpretiran od strane ICOMOS-a 1965. godine ali u obliku „spomenika“ i „mjesto“, dok UNESCO 1968. godine koristi termin „kulturne imovine“, koji uključuje pokretne i nekretnine. Tek 1972. godine *Konvencija o zaštiti kulturne i prirodne svjetske baštine*⁶ miri različite terminologije. Opseg baštine također se mijenja na nacionalnoj i regionalnoj razini,

¹ UNESCO World Heritage Centre. URL: <http://whc.unesco.org/en/emblem/> (8.1.2020.)

² Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/unesco/> (8.1.2020.)

³ UNESCO World Heritage Centre. URL: <http://whc.unesco.org/en/about/> (vlastiti prijevod), (8.1.2020.)

⁴ *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964.)*. URL: https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf (9.1.2020.)

⁵ Proleksis Enciklopedija ONLINE. URL: <https://proleksis.lzmk.hr/27529/> (9.1.2020.)

⁶ *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (9.1.2020.)

prvo uključuje i vrtove, terene i okolinu, da bi kasnije bio interpretiran drugačije. Konkretnija terminologija „baštine“ danas ne postoji u standardnom i univerzalnom obliku.⁷

Baštinom može postati bilo što, ukoliko određena skupina stručnjaka odluči kako to ima neku povijesnu vrijednost u sadašnjosti, a što je pak vrijedno očuvati za budućnost. Bitno je stalno promišljati o baštini, uvažavati nove spoznaje, stalno je nadopunjavati i voditi brigu o njoj. Baština nije nešto trajno i nepromjenjivo, ona je vrlo sklona promjenama, bilo promjenama u smislu vidljivih oštećenja i slično ili promjenama u smislu novih spoznaja koje mijenjaju predodžbu o nekom predmetu, građevini ili okolišu.

1.1. Definicija i podjela kulturne baštine

Osnovna podjela baštine je na materijalnu i nematerijalnu, a tome ćemo dodati i podvodnu kulturnu baštinu, jer se sve intenzivnije spominje od 2001. godine. Važnost podvodne kulturne baštine navodi se i na stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske u kontekstu djelovanja programskog područja kulture koji se u znatnom dijelu odnosi na očuvanje baštine. Spominje se važna uloga koju imaju podvodna, ali i nematerijalna baština, uz materijalnu (kulturnu i prirodnu) baštinu i kako je važno njihovo očuvanje. Ukazuje se na važnost baštine za identitet pojedinog naroda i kulture, ali i za čovječanstvo u cjelini. Važno je shvatiti kako baština utječe na kulturni identitet države, ona je zajedničko bogatstvo čovječanstva u cjelini i „njezina zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta“.⁸

Neizostavan dio zaštite baštine prvenstveno se odnosi na njezino očuvanje, dokumentiranje, ali i na snažnu poruku kako je njezino očuvanje bitno za društvo u cjelini. U *Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* kulturnom baštinom smatra se: „spomenici: arhitektonska djela, radovi monumentalne skulpture i slike,

⁷ Ahmad, Y. The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. // *International Journal of Heritage Studies*, Volume 12, No.3. (2006.). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527250600604639> (vlastiti prijevod), (8.1.2020.), abstract.

⁸ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (9.1.2020.)

elementi ili građevine arheološke prirode, natpisi, špiljski stanovi i kombinacije obilježja, koji imaju izvanrednu univerzalnu vrijednost s gledišta povijesti, umjetnosti ili znanosti; skupine zgrada: skupine zasebnih ili povezanih zgrada koje zbog svoje arhitekture, homogenosti ili svog mjesta u krajoliku imaju izvanrednu univerzalnu vrijednost s gledišta povijesti, umjetnosti ili znanosti; nalazišta: djela čovjeka ili kombinirana djela prirode i čovjeka i područja uključujući arheološka nalazišta koja imaju povijesnu univerzalnu vrijednost s povijesnog, estetskog, etnološkog ili antropološkog gledišta“.⁹

Potrebna je konstantna skrb o baštini, jer ona nije nešto što se može strogo definirati. Tome i svjedoče različite definicije i sukobi koji su nastali prilikom pokušavanja definiranja pojma baštine. Zapravo, nikada nećemo moći sasvim definirati i objasniti pojam baštine. To i jest ono što izaziva strahopoštovanje, ta neprestana promjena koju je nemoguće obuzdati. Pomalo pjesnički rečeno, možemo je samo nakratko sasvim definirati, a već u sljedećem trenutku ona pokaže neko novo lice. No, to nije razlog da od toga odustanemo, jer svakom novom definicijom i svakom novom interpretacijom neke od postojećih definicija, a i samim promišljanjem o istom, baština dobiva sve veći značaj, zasluženi značaj. To je zapravo dužnost svakog pojedinca koji aktivno djeluje u području kulture, da prepozna, definira, te zaštiti i očuva baštinu u svim njezinim oblicima, za buduće generacije, kako bi i oni koji dolaze nakon nas, mogli razumjeti od kuda su došli, tko su bili, tko jesu i s tim saznanjima, te nove spoznaje, prenijeti svojim nasljednicima i budućim generacijama.

S obzirom da smo spominjali kako postoji mnogo različitih definicija, jedna od novijih, a ujedno i najšira definicija baštine, usvojena je 2005. godine u Farou.

„Kulturna baština je skupina dobara naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi identificiraju, neovisno o vlasništvu, kao odraz i izričaj svojih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicija koje su u stalnom procesu evoluiranja. Ona uključuje sve aspekte okoliša koji proizlaze iz međusobnog djelovanja ljudi i mjesta u vremenu; zajednica povezana baštinom sastoji se od pojedinaca koji specifične značajke kulturne baštine drže vrijednim i žele ih, u okviru javnih akcija, očuvati i prenijeti

⁹ *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (10.1.2020.)

budućim naraštajima“.¹⁰ Ova definicija čini se najsveobuhvatnijom, no za potrebe ovog rada, trebalo bi i spomenuti definiciju koja se nalazi na stranicama Ministarstva kulture, a koja navodi kako „kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja. Arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru“.¹¹ Tu se spominje kako kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra. Pokretnim i nepokretnim kulturnim dobrima pridružujemo i nematerijalnu baštinu, to je neopipljiva baština.

Nepokretna baština predstavlja onu baštinu koja je usko vezana uz svoje okruženje i svoj položaj, te je ne možemo premještati. Osim ukoliko se radi o iznimnim slučajevima, poput dislokacije (potrebe premještanja povijesnih građevina ili cjelina zbog njihovog očuvanja, npr. zbog hidrotehničkih radova koji su od važnosti za nacionalnu ekonomiju, kada se prostor u kojem se nalazi kulturno dobro pretvara u akumulacijsko jezero).¹²

Na stranicama Ministarstva kulture također možemo pronaći informaciju kako nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i /ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Možemo reći kako nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina) odnosno područje (krajolik).¹³

Pokretna baština, kako i samo ime govori, ona je baština koja se može premještati, te ona nije ovisna o svojem okolišu, a predstavlja predmete ili grupu predmeta, zbirke, dokumente. To uvelike povećava rizik od njezina oštećenja, te je potrebno poduzeti određene mjere u svrhu njezine zaštite.

Na stranicama Ministarstva kulture uz pojam pokretne baštine stoji kako se sektor za zaštitu kulturne baštine, zajedno sa stručnjacima konzervatorskih odjela bavi evidentiranjem pokretne kulturne baštine na području Republike Hrvatske. Stvara se

¹⁰ *Prijedlog Zakona o potvrđivanju okvirne Konvencije o vrijednosti kulturne baštine za društvo, s konačnim prijedlogom zakona.* (2007.). URL: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075521/PZ_669.pdf (10.1.2020.)

¹¹ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (10.1.2020.)

¹² Marasović, T. *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu.* Društvo Konzervatora Hrvatske. Zagreb, 1985. str. 156.

¹³ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27> (11.1.2020.)

dokumentacija pokretne kulturne baštine koja se može valorizirati i upisati u Registar spomenika kulture, koji je osnova za njenu pravnu zaštitu.

U ovoj osnovnoj podjeli kulturne baštine, nužno je spomenuti i prirodnu baštinu koja je dugo vremena bila nepravedno zakinuta. Početkom 70-ih godina došlo je do prvog povezivanja koncepta očuvanja prirode i koncepta zaštite vezane uz kulturna dobra, koji je ponudila *Konvencija o zaštiti kulturne i prirodne svjetske baštine iz 1972. godine*. Konvencija je prepoznala kako su ljudi u interakciji s prirodom i naglasila je potrebu za očuvanjem te ravnoteže. Važno je i spomenuti da *Konvencija o europskim krajobrazima* iz 2000. navodi kako “krajobraz doprinosi formiranju lokalne kulture i da je osnovna komponenta europske prirodne i kulturne baštine, pridonoseći dobrobiti ljudskog zdravlja i konsolidaciji europskog identiteta”.¹⁴ Također ćemo spomenuti i *Konvenciju Faro* koja je 2005. godine priznala šire razumijevanje baštine i navodi kako baština “uključuje sve aspekte okoliša koji proizlaze iz interakcije između ljudi i mjesta u vremenu”.¹⁵

Ono što se u užem smislu tiče Hrvatske je *Europska konvencija o krajobrazima*¹⁶ koja navodi kako je Hrvatska bila među prvim zemljama koje su potpisale i prihvatile Europsku konvenciju o krajoliku (2000. godine), dvije godine nakon potpisivanja donesen je i Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima. Konvencija se odnosi na cjelokupno područje Europe, obuhvaća prirodna, ruralna, gradska i prigradska područja, područja kopna i mora, kopnenih voda, a odnosi se na sve krajolike, bez obzira na stupanj njihove vrijednosti i obuhvaća: jedinstvene, vrijedne, uobičajene i degradirane krajolike.¹⁷ Kao glavni cilj te Konvencije je poticanje zaštite, upravljanje i planiranje krajolika. Istaknuto je kako o tim pitanjima treba organizirati europsku suradnju i stručnu razmjenu.

Spomenute definicije svjedoče o prepoznatoj važnosti prirodne baštine, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Nezamislivo je promatrati čovjekovo postojanje, bez da ga se stavi

¹⁴ *Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima*. NN 12/2002. (16.10.20202.). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2002_10_12_144.html (11.1.2020.)

¹⁵ Isto.

¹⁶ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike Republike Hrvatske. URL: <https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/medjunarodna-suradnja/multilateralni-medjunarodni-sporazumi-1138/konvencija-o-europskim-krajobrazima/1149> (10.1.2020.)

¹⁷ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/DEB%202015/KRAJOLICI.pdf> (10.1.2020.)

u kontekst okruženja u kojem se nalazi, u smislu okoliša koji ga okružuje. Iz toga proizlazi najkraća definicija da „prirodna baština čini ukupnost prirodnih vrijednosti podneblja“.¹⁸

Ako želimo pobliže definirati što sve prirodna baština obuhvaća, u *Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* prirodnom baštinom smatra se kako su to „prirodne osobine koje se sastoje od fizičkih i bioloških formacija ili skupina takvih formacija, koje su s estetskog ili znanstvenog stajališta izvanredne univerzalne vrijednosti; geološke i fiziografske formacije i precizno definirana područja koja predstavljaju stanište ugroženih vrsta životinja i biljaka izvanredne univerzalne vrijednosti sa stajališta znanosti ili očuvanja; prirodna nalazišta ili precizno, razgraničena prirodna područja izvanredne univerzalne vrijednosti s gledišta znanosti, očuvanja ili prirodnih ljepota“¹⁹

Prepoznavanje prirodne baštine kao vrlo važnog djela ukupne baštine, a čemu se od 70-ih posvećuje sve više pažnje, pomaže i pri osvještavanju sve većeg svjetskog problema, a to je uništavanje prirodne baštine. Važno je osvijestiti kako priroda koja nas okružuje čini izuzetno bitan faktor u životu svakog pojedinca, te je potrebno poduzeti sve mjere kako bismo je očuvali i zaštitili, a samim time kako bismo zaštitili sav biljni i životinjski svijet koji ona obuhvaća.

Nakon što smo objasnili kako kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra, ali također kako postoji i nematerijalna i prirodna baština, možemo prijeći na osnovnu podjelu baštine, a to je materijalna i nematerijalna kulturna baština.

1.2. Materijalna kulturna baština

Kada proučavamo baštinu najčešće se susrećemo s pojmom materijalno. Najjednostavnije rečeno, tim pojmom obuhvaćeni su svi oblici baštine (kulturne i prirodne), koji imaju svoj fizički oblik. Ranije smo naveli što spada u kulturnu baštinu kroz pokretna i nepokretna kulturna dobra, a također smo opisali i ono što obuhvaća prirodna baština. Ukratko, definicija kaže kako je materijalna kulturna baština

¹⁸ Geografija Republike Hrvatske. URL:

<https://sites.google.com/site/geografijarepublikehrvatske/prirodna-bastina-rh> (15.1.2020.)

¹⁹ *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (15.1.2020.)

„ukupnost umjetničkih ili simboličkih materijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti“.²⁰

Neizbježno je osvrnuti se na Popis svjetske baštine, te koja su upisana dobra Republike Hrvatske. Možemo vidjeti kako se na popisu nalaze kulturna, ali i prirodna dobra. Kasnije ćemo u radu spominjati kako se i u gradu Zaboku na popisu kulturnog nasljeđa nalaze perivoji i parkovi, te padine kultivirane vinogradima.

Od 1972. godine kada je usvojena *Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine* do današnjeg dana na Popis je upisano 1121 kulturno dobro (869 kulturnih, 213 prirodnih i 39 mješovitih dobara).

Upisana dobra Republike Hrvatske na UNESCO-ovom Popisu svjetske baštine su:

Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača (1979.)

Stari grad Dubrovnik (1979.)

Nacionalni park Plitvička jezera (1979.)

Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča (1997.)

Povijesni grad Trogir (1997.)

Katedrala Svetog Jakova u Šibeniku (2000.)

Starogradsko polje (2008.)

U novije vrijeme pridružili su im se i:

Stećci - srednjovjekovni nadgrobni spomenici (2016.)

Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku (2017.)

Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe²¹

1.3. Nematerijalna kulturna baština

U zaštiti materijalne i nematerijalne kulturne baštine uvijek je naglasak bio na materijalnoj, dok je nematerijalna dugo bila ignorirana. Taj je princip dovodio do krivog zaključka, a to je da je vidljivo, tj. materijalno, uvijek u prednost pred nevidljivim, tj.

²⁰ Struna – Hrvatsko strukovno nazivlje. URL: <http://struna.ihj.hr/naziv/materijalna-kulturna-bastina/22567/> (15.1.2020.)

²¹ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4642&fbclid=IwAR0qnkGDmHUxtp3NIXBXydgdpNHMIZUGcd-DCNNAgPqgOPxz7zqBC9feub8> (15.1.2020.)

nematerijalnim. Potrebno je bilo nematerijalnoj kulturnoj baštini dodijeliti ravnopravno mjesto uz materijalnu kulturnu baštinu što je i učinjeno 17.10.2003. kada je UNESCO prihvatio *Konvenciju zaštite nematerijalne kulturne baštine*.²²

U Konvenciji se uz uvažavanje međuovisnosti nematerijalne kulturne baštine i materijalne kulturne i prirodne baštine prepoznaje kako „proces globalizacije i društvene transformacije, uz uvjete koje stvaraju za obnovljeni dijalog među zajednicama, također dovode, kao i fenomen netolerantnosti, do ozbiljnih opasnosti gubitka vrijednosti, nestajanja i uništenja nematerijalne kulturne baštine, posebice zbog nedostatka izvora sredstava za zaštitu te baštine, znajući da postoji sveopća volja i zajednička briga da se zaštiti nematerijalna kulturna baština čovječanstva, prepoznajući da zajednice, posebice starosjedilačke zajednice, skupine i, u nekim slučajevima, pojedinci igraju važnu ulogu u proizvodnji, zaštiti, održavanju i ponovnom stvaranju nematerijalne kulturne baštine te tako pomažu jačanju kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti”.²³

Možemo zaključiti da se konvencija zalagala za to da se na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini osigura poštivanje nematerijalne kulturne baštine od strane svih, bilo zajednica, skupina ili pojedinaca, kojih se to tiče. I na taj način da se podigne svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine i osigura uzajamno uvažavanje te baštine kao i međunarodna suradnja i pomoć.

Dakle, svrha Konvencije je važnost podizanja svijesti, ne samo na nacionalnoj i međunarodnoj suradnji, već i na lokalnoj također. Sve kreće od pojedinaca koji djeluju lokalno, zatim se to sve obuhvaća u jednu cjelinu, ta cjelina predstavlja neku lokalnu cjelinu koja se promatra u kontekstu cijele regije. Možemo gledati i širi kontekst, utjecaj regije na državnoj razini, te utjecaj države na međunarodnoj ili nacionalnoj razini. No, mi ćemo se zadržati na državnoj razini s naglaskom na lokalnoj i regionalnoj baštini i razvoju.

²² Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3640> (15.1.2020.)

²³ Isto.

1.4. Podvodna kulturna baština

Kratko ćemo se osvrnuti na podvodnu baštinu iz tog razloga da bi bilo jasnije kako sve što nas okružuje može postati dijelom baštine, ukoliko se prepozna vrijednost, pa čak ukoliko nam ta baština nije vidljiva, poput baštine koja se, kako joj i sam naziv govori, nalazi pod vodom.

Opća konferencija *Organizacije za obrazovanje, znanost i kulturu Ujedinjenih naroda* na zasjedanju u Parizu 2001. godine priznala je važnost podvodne kulturne baštine te važnost njezine zaštite i očuvanja s naglaskom na odgovornom i nenametljivom „*in situ*“²⁴ pristupu. U *Konvenciji o zaštiti podvodne kulturne baštine*²⁵ navodi se kako je podvodna kulturna baština u opasnosti zbog neovlaštenih aktivnosti, mogućeg negativnog utjecaja dozvoljenih radnji, komercijalnog iskorištavanja, posebno aktivnosti kojima je cilj prodaja, prisvajanja ili zamjene podvodne kulturne baštine, te se ističe potreba za strožim mjerama kojima bi bio cilj sprečavanje takvog pristupa. Definicija koju Konvencija nudi je da „podvodna kulturna baština označava svaki trag ljudskog postojanja kulturnog, povijesnog ili arheološkog karaktera koji su se nalazili, djelomično ili potpuno pod vodom, povremeno ili stalno, barem 100 godina“.²⁶ U Konvenciji se tako navodi kako podvodna kulturna baština može uključivati lokacije, zgrade, ljudske ostatke, plovila, zrakoplove, druga prijevozna sredstva, teret koji su prevozili, predmete pretpovijesnog razdoblja i slično, a glavni cilj Konvencije je zaštita i očuvanje istih s poticanjem međunarodne suradnje.

1.5. Zaštita kulturne baštine

Bitan, ako ne i najbitniji dio upravljanja baštinom je zaštita. Naravno, prvenstveno je važno nešto uopće prepoznati kao vrijednu baštinu, ali sljedeći glavni korak jest njezina zaštita. Potrebno je poduzeti sve mjere u svrhu zaštite baštine kako bismo osigurali njezino očuvanje i za buduće generacije. Važno je uz navedenu baštinu navesti i

²⁴ *in situ* (lat.), u prvotnom položaju, na iskonskome mjestu; izraz uobičajen u arheologiji i mineralogiji. Hrvatski leksikon. URL: <https://www.hrleksikon.info/definicija/in-situ.html> (19.1.2020.)

²⁵ *Odluka o proglašenju Zakona o potvrđivanju konvencije o zaštiti podvodne kulturne baštine*. NN – međunarodni ugovori. Broj 10. (27.10.2004.). URL: https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.M_ultilateralni_odnosi/2.Organizacija_Ujedinjenih_naroda/I-2.10.Konvencija%20o%20zastiti%20podvodne%20kulturne%20bastine.pdf (19.1.2020.)

²⁶ Isto.

korake koji se poduzimaju ili će se poduzeti, u svrhu zaštite navedene baštine, a u skladu s razvojnom strategijom.

Glavni cilj povelja izdanih od strane UNESCO-a i ICOMOS-a je zaštita kulturne baštine. Najznačajnija je *Venecijanska povelja*, kojoj je prethodila *Atenska povelja*²⁷ u kojoj se spominje zaštita područja oko spomenika, a usmjerena je na antičke spomenike. *Venecijanska povelja* proširuje načela zaštite koje je odredila *Atenska povelja*. Ona uključuje i zaštitu „manje“ vrijednih spomenika, a i prva spominje *mjesta*²⁸ što se odnosi na smještaj, tj. okolinu/krajolik. Inzistira na autentičnom očuvanju spomenika i njegove okoline uz pomoć dviju osnovnih metoda zaštite, restauracije (postupak obnove graditeljskog nasljeđa, kojom se povijesnim građevinama, odnosno cjelinama dodaju dijelovi, koji su postojali u izvornom izgledu ili u jednoj od razvojnih faza, a danas nedostaju²⁹) i konzervacije (metoda zaštite graditeljskog nasljeđa koja u sebi uključuje i potrebne akcije konsolidacije, odnosno, održavanja).³⁰

U *Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* spominje se 5 strateških ciljeva kako bi se osiguralo da se poduzimaju djelotvorne mjere zaštite i očuvanja:

1. usvojiti opću politiku koja ima za cilj dati kulturnoj i prirodnoj baštini funkciju u životu zajednice i integrirati zaštitu te baštine u sveobuhvatne programe planiranja;
2. uspostaviti na svojim teritorijima, gdje takve službe ne postoje, jednu ili više službi zaštite, očuvanja i predstavljanja kulturne i prirodne baštine s odgovarajućim osobljem i posjedovanjem sredstava za obavljanje njihovih funkcija;
3. razviti znanstvene i tehničke studije i istraživanja i razraditi metode rada kojima će država biti sposobna suzbiti se opasnostima koje prijete njenom kulturnom ili prirodnom nasljeđu;

²⁷ The International Council on Monuments and Sites. URL: <https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments> (19.1.2020.)

²⁸ *eng. site*; mjesto na kojem se nalazi spomenik

²⁹ Marasović, T. *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*. Društvo Konzervatora Hrvatske. Zagreb, 1985. str. 138.

³⁰ Isto. str. 123.

4. poduzeti odgovarajuće pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere potrebne za identifikaciju, zaštitu, očuvanje, predstavljanje i obnovu ove baštine; i
5. poticati osnivanje ili razvoj nacionalnih ili regionalnih centara za osposobljavanje za zaštitu, očuvanje i prezentaciju kulturne i prirodne baštine te poticati znanstvena istraživanja u ovom području.³¹

Sektor kulturne baštine suočava se s mnogim izazovima poput manjka financijskih sredstava, globalizacijom koja donosi visoki turistički priljev što pak može utjecati na povećanje prihoda, ali i na povećanu devastaciju i utjecaj na okoliš. Klimatske promjene također mogu ugroziti kulturnu baštinu. Sve to, a i mnogo više, potrebno je uzeti u obzir kada se osmišljava strategija zaštite kulturne baštine, planovi razvoja moraju biti dugoročni i održivi. Mnoge javne politike utječu na kulturnu baštinu, iz tog razloga potreban je „cjelovitiji pristup očuvanju, promicanju i vrednovanju baštine, kako bi se uzeo u obzir njezin višestruki doprinos društvenim i gospodarskim ciljevima te njezin utjecaj na druge javne politike“.³² Dolazi do promjena u sektoru kulture upravo zbog spomenutih izazova. Održivi razvoj je na prvome mjestu, to uključuje brigu o okolišu i uključenost lokalne zajednice u proces očuvanja. Nove tehnologije donose nove oblike upravljanja kulturnim dobrima, njihovom promocijom i zaštitom. Sve to utječe i na sve veće uključivanje pojedinih mjesta, gradova, pa i županija i regija, kao pokretača inovacija što doprinosi održivom rastu. Sve veća je kreativnost u osmišljavanju projekata, npr. „ponovnom upotrebom energetski učinkovitih povijesnih zgrada te promicanjem ekološki prihvatljivijeg prijevoza i kulturnog turizma“,³³ o čemu ćemo govoriti u šestom poglavlju kada ćemo navoditi projekte i inicijative u gradu Zaboku.

1.6. Dokumentacija kulturne baštine

Izdvojiti ćemo dokumentiranje kulturne baštine kao bitan čimbenik u procesu zaštite

³¹ *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (19.1.2020.)

³² Europska Komisija. *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Ususret cjelovitom pristupu kulturnoj baštini u Europi*. Bruxelles (22.7.2014.). COM(2014) 477 final. str.17.

³³ Isto. str.18.

kulturnih dobara. Bitno je stvaranje konzervatorske dokumentacije koja sadrži podatke o kulturnoj baštini. Taj proces nikada nije brz i jednokratni, već je dugotrajan proces koji se konstantno nadopunjuje novim podacima, jer je kulturna baština sklona promjenama, a sve je promjene potrebno zabilježiti. Ti su podaci osnovna dokumentacija o kulturnim dobrima. Način na koji se izvršava dokumentiranje objašnjen je u *Pravilniku o uvjetima, načinu i postupku čuvanja i korištenja dokumentacijske građe*.³⁴

Glavna svrha dokumentiranja je očuvanje i zaštita kulturnih dobara, kako za nas, tako i za buduće generacije. I još jedan bitan razlog dokumentiranja je to da ono postaje svojevrsno svjedočanstvo o postojanju kulturnog dobra, ukoliko neko kulturno dobro nestane ili se uništi. Dobra dokumentacija omogućuje potpunu rekonstrukciju tih kulturnih dobara (primjer je faksimilska rekonstrukcija povijesnog središta Varšave³⁵). Konzervatorska dokumentacija pohranjena u Ministarstvu kulture RH organizirana je u dokumentacijske zbirke.³⁶

Novе tehnologije uvelike doprinose održivom razvoju kada promišljamo o kulturnoj baštini. Omogućena je veća sloboda prilikom upravljanja baštinom, digitalizacija materijala pridonosi očuvanju, ali i dostupnosti baštine većem broju publike, no, takav pristup također iziskuje i određena znanja i plan upravljanja, održavanja i očuvanja, o čemu se također mora voditi briga.

1.7. Disonanca baštine

Izazov koji se javlja kada pričamo o pojmu baštine pitanje je dosljednosti njezinog značenja, koje dovodi do nesporazuma, tj. neslaganja, i to nazivamo *disonancom baštine*.

Taj su koncept prvi upotrijebili Tunbridge i Ashworth 1996. godine, definirali su ga kao napetosti koje rastu i proizlaze iz višestruke prodaje i višestruke potrošnje baštine.³⁷

³⁴ *Pravilniku o uvjetima, načinu i postupku čuvanja i korištenja dokumentacijske građe*. Pravilnik, NN 77/2015-1475. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_77_1475.html (19.1.2020.)

³⁵ Marasović, T. *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*. Društvo Konzervatora Hrvatske. Zagreb, 1985. str. 148

³⁶ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=391> (19.1.2020.)

³⁷ Graham, B.; Ashworth, G. J.; Tunbridge, J. E. *The uses and abuses of Heritage. Heritage, museums and galleries: an introductory reader* / editor G. Corsne. London. New York: Routledge (2005.), str.33

Ono što su željeli ukazati je da su postojeće definicije baštine pogrešne. *Disonanca*³⁸ znači nesklad, nesuglasje, neslaganje, samim time može se zaključiti kako disonanca baštine znači nesklad baštine s onim kako se ona opisuje. To se odnosi na nesklad ili nedostatak dogovora i dosljednosti značenja nasljeđa. Dva su razloga zašto je to svojstveno samoj prirodi baštine. To neslaganje nije dio definicije baštine (jer je ona sama po sebi u neskladu). Prvi je da prvenstveno u marketingu dolazi do izražaja spomenuta problematika. Marketing se bavi masovnim turizmom, on prodaje atrakciju, a ljudi je različito interpretiraju. Lokalnoj zajednici ona predstavlja „sveto“ mjesto, dok je turistima to turistička atrakcija. Prednost se pridaje turizmu, pa dolazi do nejasnoća koji kriteriji određuju vrijednost neke baštine i zašto je nešto bitnije od nečeg drugog. Drugi razlog se objašnjava kao problematika vezana uz pripadnost baštine. Ona je nečija, nekome pripada (npr. nekoj naciji) kako je onda istovremeno opisati i kao univerzalnu baštinu čovječanstva kada je obično povezana s političko-geografskim stanjem.³⁹

1.8. Baština i društvo

Kada pričamo o *baštini* moramo spomenuti i *društvo*. Ono što nam nudi Faro Konvencija je razumijevanje baštine i njezin odnos prema društvu kako se navodi: „svi, pojedinačno ili skupno, imaju pravo na korištenje kulturne baštine kao i na doprinos njezinom obogaćivanju“.⁴⁰

Na stranicama ICCROM-a⁴¹ spominje se *Agenda 2030*⁴² u kontekstu globalnih napora kojima se traži bolja budućnost ljudi i planeta, „taj se pomak odražava i na naslijeđe, gdje je dominantni trend usredotočenost na ljude. Kako je baština važna za društvo u cjelini, snažno se poziva da se ljudi više angažiraju u donošenju odluka o baštini i da baština služi njihovoj dobrobiti.“⁴³ Kao i u svakom napretku, tako i ovdje, postoje izazovi. Kao najveći izazov navedeno je kako se sektor baštine mora otvoriti prema

³⁸ Hrvatski leksikon. URL: <https://www.hrleksikon.info/definicija/disonanca.html> (19.1.2020.)

³⁹ Graham, B.; Ashworth, G. J.; Tunbridge, J. E. *The uses and abuses of Heritage... Heritage, museums and galleries : an introductory reader* / editor G. Corsne. London ; New York : Routledge, 2005. g. (vlastiti prijevod) str.34

⁴⁰ *Prijedlog Zakona o potvrđivanju okvirne Konvencije o vrijednosti kulturne baštine za društvo, s konačnim prijedlogom zakona.* (2007.). URL: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075521/PZ_669.pdf (1.4.2020.)

⁴¹ ICCROM. URL: <https://www.iccrom.org/about/overview/what-iccrom> (1.4.2020.)

⁴² Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (1.4.2020.)

⁴³ ICCROM. URL: <https://www.iccrom.org/about/overview/what-iccrom> (1.4.2020.)

široj publici, on mora obuhvatiti širi interes društva i okoliša, a ne da se odluke o vođenju procesa nasljeđa donose izolirano. Na uključivanje šire publike u procese odlučivanja, posebnu pažnju trebaju obratiti praktičari baštine novih generacija. ICCROM je zato pokrenuo program *Promicanje pristupa očuvanju usmjeren prema ljudima (2011-2017)*.⁴⁴ Radi se o pristupu koji je usredotočen na ljude. Bitno je da se osobe koje su najviše povezane s baštinom nalaze u središtu njezinog očuvanja, dok se istovremeno naglašava dinamična i obostrano korisna uloga baštine u društvu. ICCROM nudi i smjernice kroz publikacije i druge alate koji su dostupni za razmjenu pristupa.

Moramo naglasiti važnost očuvanja kulturne baštine, jer to je važno i za temu ovog diplomskog rada. Kulturna baština bitna je stavka u stvaranju identiteta nekog mjesta ili grada i šire (što smo već i spomenuli na samom početku) i samim time ona doprinosi razvoju nekog grada, ali i razvoju cijele regije. Ovo će nam poslužiti kao uvod u sljedeće poglavlje.

⁴⁴ ICCROM. URL: <https://www.iccrom.org/courses/promoting-people-centred-approaches-conservation> (1.4.2020.)

2. Regionalni razvoj

Kada promišljamo o regionalnom razvoju možemo zaključiti kako su različiti razlozi utjecali na razlike u razini razvijenosti određenih područja ili regija. Razlozi mogu biti gospodarski, društveni, prirodni, povijesni i slično. To se odnosi na gotovo sve suvremene države. Ono što u suštini regionalni razvoj predstavlja, to je politika koja je u pravilu usmjerena na prepoznavanje vlastitih potreba i zadovoljavanje tih potreba kroz vlastite potencijale. U nekim regijama to predstavlja svojevrsni izazov, a u nekima (regije nižeg stupnja razvijenosti) čak i pružanje dodatne podrške. No ono na što se u posljednje vrijeme posebno stavlja naglasak to je održivi razvoj.⁴⁵

Održivi razvoj temelji se na tri jednako važna stupa: gospodarskom, socijalnom i zaštiti okoliša, a *Svjetski samit o održivom razvoju u Johannesburgu (2002.)* prepoznao je kulturnu raznolikost kao četvrti stup. Regionalni razvoj možemo definirati kao „dugoročni proces unapređenja održivog gospodarskog i društvenog razvoja nekog područja koji se ostvaruje kroz prepoznavanje, poticanje i upravljanje razvojnim potencijalom tog područja“.⁴⁶

Bitno je razumjeti kako je regionalni razvoj izrazito multidisciplinarno područje, te se podaci koji su potrebni, ciljevi koji se žele postići i način na koji se žele postići, te sudionici koji sudjeluju u tom procesu, nalaze u različitim tijelima i institucijama na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije nositelj je politike ravnomjernog regionalnog razvoja čiji je cilj dodatno razvijati slabije razvijena područja u RH i tako smanjiti regionalne razvojne nejednakosti u Republici Hrvatskoj. Regionalni razvoj jedna je od najvažnijih smjernica Europske unije koja čak trećinu svoga proračuna izdvaja za razvoj slabije razvijenih regija u EU, kroz takozvanu kohezijsku politiku EU. Politika ravnomjernog regionalnog razvoja u RH podrazumijeva planiranje, provođenje i koordinaciju aktivnosti regionalne razvojne politike i uspostave cjelovitog sustava programiranja, upravljanja i financiranja

⁴⁵ „Razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja a da se pritom ne ugrožava mogućnost budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba“. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj. URL: <https://www.dop.hr/odrzivi-razvoj/> (23.3.2020.)

⁴⁶ *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. URL: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf (23.3.2020.), str. 11.

regionalnog razvoja. Donošenjem Zakona o regionalnom razvoju, a potom i prihvaćanjem Strategije regionalnog razvoja RH, uspostavljeni su temelji upravljanja politikom regionalnog razvoja usmjereni izgradnji ukupnog razvojnog potencijala u Republici Hrvatskoj. Putem Uprave za regionalni razvoj stvaraju se uvjeti i provode aktivnosti kojima je cilj planiranje, provedba i vrednovanje programa namijenjenih razvoju jedinica lokalne samouprave, županija i širih regija, poticanje razvoja prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje, kao i priprema strateških i operativnih dokumenata te projekata za korištenje sredstava fondova Europske unije i ostalih međunarodnih izvora financiranja namijenjenih regionalnom razvoju. Nastojeći smanjiti neuravnoteženosti u razvoju pojedinih područja i pripomoći stvaranju preduvjeta za održivi gospodarski i društveni razvoj, provode se programi i mjere izgradnje i modernizacije objekata komunalne i socijalne infrastrukture, temeljene na partnerstvu i solidarnosti.

Kada proučavamo dokumente, jedan se od novijih posebno bavi odnosom razvoja i baštine. To je Pariška deklaracija o baštini kao pokretaču razvitka usvojena od strane Međunarodnog vijeća za spomenike i spomeničke cjeline (ICOMOS) 2011. Ako taj dokument gledamo u smislu održivog razvoja, baština definira i naglašava identitet neke regije i treba je uzeti u obzir. Najbitnije je možda što progovara o tome kako se razvoj ne bi trebao gledati samo kroz ekonomski rast, već kako je razvoj jedno od sredstava koje služi za postizanje drugih ciljeva, poput zadovoljavajuće intelektualne emocionalne, moralne i duhovne egzistencije. Također je bitno to što se daje prednost očuvanju baštine, širenju njezinih naslijeđenih kulturoloških i socijalnih, a ne samo ekonomskih vrijednosti i to što općenito zagovara razvoj zajednica kroz utjecaj baštine. Također je svrha očuvanje i unapređenje europske baštine općenito. No ono što je izuzetno važno, je to što priznaje kako je jedan dio baštine ozbiljno ugrožen iz raznih razloga, a ono što ističe jest kako baština može biti pokretač razvoja pojedinih regija, te da ju je potrebno zaštititi.

U ovom je poglavlju bitno spomenuti i dokument *Mišljenje Europskog odbora regija – Kulturna baština kao strateški resurs za povećanje kohezije i održivosti regija u EU-*

u.⁴⁷ Još 2014. godine u okviru *Europskog fonda za regionalni razvoj*⁴⁸ spominje se da „ulaganja u kulturu i kulturnu baštinu trebala bi biti dio integriranih i održivih gospodarskih razvojnih strategija“,⁴⁹ a u Mišljenju Europskog odbora regija baština se spominje u kontekstu velikog bogatstva Europe, kao pokretača za održivije regije i snažniju koheziju EU-a. Naglašeno je kako se kulturom jača doživljaj zajedničkog identiteta unutar regija i povezuje se s vlastitom tradicijom i poviješću, a da su lokalne i regionalne vlasti one koje time trebaju koordinirati putem lokalnih i regionalnih kulturnih mreža i slično. Ono što je također posebno naglašeno je vrijednost kulturne baštine za gospodarski razvoj regija, osobito putem turizma. Ono što prepoznaje kao prepreku za daljnji razvoj kulturne baštine kao strateškog resursa pojedinih regija su nedostatak financijskih sredstava i manjak političke svijesti o kulturnim resursima. Prepoznaje kako i kultura također ima ključnu ulogu u atraktivnosti lokacija, što u lokalnim i regionalnim strategijama dobiva sve veći značaj. Poslan je poziv da se kultura, zajedno s njezinim ustanovama i znamenitostima, razmotri kao strateško područje u budućoj strategiji i u političkom planiranju.

Prije nego krenemo na dio o strategijama, treba spomenuti možda i najvažniji dokument o lokalnim kulturnim politikama, a to je *Agenda 21 za kulturu*.⁵⁰ To je prvi dokument koji se na globalnoj razini zalaže za utvrđivanje odgovornosti koju nose gradovi i lokalna uprava, a vezano uz kulturni razvoj. Prihvaćena je od predstavnika gradova i lokalnih uprava iz cijelog svijeta, a obvezuje iste da izrade, a potom provodu kulturne politike i sve to u suradnji s civilnim društvom.

U svojoj kolumni *Kultura i regionalni razvoj*,⁵¹ dr. sc. Biserka Cvjetičanin govori o tome kako se u Europi i svijetu, strategijsko ulaganje u kulturu sve više okreće prema lokalnom i regionalnom razvoju, posebice na jačanje lokalnih kulturnih politika kao faktor održivog razvoja. Ističe kako je lokalnoj upravi i gradovima zadaća jačati

⁴⁷ Službeni list Europske unije. *Mišljenje Europskog odbora regija – Kulturna baština kao strateški resurs za povećanje kohezije i održivosti regija u EU-u*. (2018.). URL:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IR0185&from=SL> (2.4.2020.)

⁴⁸ Europski fond za regionalni razvoj. URL: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj> (2.4.2020.)

⁴⁹ Europska Komisija. *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Ususret cjelovitom pristupu kulturnoj baštini u Europi*. Bruxelles, 22.7.2014. COM(2014) 477 final. str.10.

⁵⁰ *Agenda 21 for culture*. United Cities and Local Governments - Committee on culture. http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21_en.pdf (2.4.2020.), str. 3.

⁵¹ Cvjetičanin, B. Kolumna: *Kultura i regionalni razvoj*. Zarez. (23.5.2012.). URL: <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=45699> (13.4.2020.)

partnerstvo, te promicati lokalne potencijale i posebnosti u međunarodnoj suradnji. Ono što je bitno je potpora strukturnih fondova Europske unije, za koje smatra kako nisu dovoljno iskorišteni i kako kultura nije dovoljno integrirana u definiranje regionalne politike, a može značajno doprinijeti.

Znanstveni rad Robyna Eversolea koji predlaže tipologiju pristupa integraciji kulturne baštine u regionalnom razvoju je *Baština i regionalni razvoj: tipologija procesa i rezultata*.⁵² Spominje Konferenciju ANZRSAI iz 2006. godine zato što je tamo bila naglašena važna uloga baštine kao pokretača regionalnog razvoja. U spomenutom radu autor se fokusira na tri ključna pristupa: proces identifikacije, proces implementacije i ishode. Baština je zapravo priča koja govori o prošlosti i identitetu ljudi, bilo lokalno, regionalno ili šire. Ona je značajna za svaki grad ili mjesto i čini ga jedinstvenim. Stručnjaci implementaciju baštine u regionalnom razvoju koriste kao sredstvo za privlačenje turista, no baština jest i može mnogo više od toga, „može dati dublji uvid u prirodu same regije, njezin identitet i višestruke i jedinstvene snage“⁵³ koje posjeduje. Autor se ovom tipologijom naslanja na kontinuitet postignute „kulturne integracije“ kroz dosad provedene inicijative. Govori o kulturnoj integraciji na način da je ona specifična karakteristikama lokalnog područja i ljudi na koje se odnosi. Zato što baština priča priču o „nekom području, ljudima koji tamo žive i njihovom identitetu, baština je izraz kulture“.⁵⁴ Autor smatra kako je kulturna integracija vrlo važna, jer razina kulturne integracije u neko područje utječe i na odluke koje se donose u regionalnom razvoju (koje se tiču baštine), zato što odluke nisu uvijek u skladu sa stvarnom situacijom i potrebama nekog područja. Prvi pristup o kojemu govori je idealan. Odnosi se na to da stručnjaci koji se bave regionalnim razvojem razumiju baštinu određene regije, njezinu povijest, kulturu, način života ljudi, posebne snage i bogatstvo kraja. Drugi pristup je možda najčešći pristup baštini u regionalnom razvoju, a to je kada se uzima i promovira samo jedan aspekt iz cijele priče koju baština sadrži. Treći se pristup odnosi na situaciju kada se baština, koju neko područje ima, smatra nedovoljno uzbudljivom i atraktivnom, pa se koristi strategija lažiranja i izmišljanja, ta je strategija orijentirana na vanjsku potrošnju, a ne na unutarne potrebe i ciljeve. Autor

⁵² Eversole, R. Heritage and regional development: a process-and-outcomes typology. *Australasian Journal of Regional Studies*, Vol. 12, No. 3, 2006. URL: <https://www.anzrsai.org/assets/Uploads/PublicationChapter/166-Eversole.pdf> (vlastiti prijevod), (29.4.2020.), str.303.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto. str. 304.

je ponudio ovu tipologiju inicijativa, koje se pokreću vezano uz korištenje baštinskih resursa u osmišljavanju i provedbi strategija regionalnog razvoja, kako bi potaknuo kritičko razmišljanje o tome kako se baština općenito koristi u smislu regionalnog razvoja. Ovaj rad potiče na pristup regionalnom razvoju kroz održiv i uključiv način što proširuje značaj kulture u razvojnim procesima. Tipologija sugerira da ona područja gdje je kulturna integracija jača (prvi pristup) veća je vjerojatnost za postizanjem boljih rezultata, a gdje je manja (treći pristup) manje je vjerojatno da će se iskoristiti mogućnosti i postići određeni ciljevi.

Održivi razvoj prožima naše živote u svim sferama, o tome govori i Kate Clark u svojem znanstvenom radu gdje povezuje održivi razvoj i baštinu. Svojim je radom željela ukazati na to koliki potencijal kulturna baština nosi i na koje sve načine može pridonijeti održivom razvoju. Iako se doprinos baštine održivom razvoju polako prepoznavao i uključivanje baštine u razvojne procese bilo je sporo, sada je jasno da je baštinska politika čvrsto vezana uz održivi razvoj, a „razumijevanje prošlosti i onoga što je u njoj važno, dobra je odskočna daska za budućnost“.⁵⁵

U Hrvatskoj je krajem 2014. donesen *Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske*.⁵⁶ Njime se uređuju ciljevi i načela upravljanja regionalnim razvojem RH. Priznanje važnosti kulture i prirodnog okoliša naglašeno je u Članku 9. s podnaslovom *održivost*, gdje stoji kako „politika regionalnog razvoja pridonosi skladnom i uravnoteženom razvoju Republike Hrvatske koji osigurava zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša i raznolikosti kulturnog bogatstva“.⁵⁷

Planski dokumenti politike regionalnog razvoja koji se u njemu spominju su *Strategija regionalnoga razvoja Republike Hrvatske*, *Županijska razvojna strategija*, te *Strategija razvoja urbanog područja*.

Također, u tom su zakonu nabrojana odgovarajuća partnerska vijeća i druga javnopravna tijela koja svojim djelovanjem u pripremi i provedbi politike regionalnog razvoja mogu znatno doprinijeti ostvarivanju ciljeva politike regionalnog razvoja.

⁵⁵ Fairclough, G.; Harrison, R.; Jameson, J. H. and Schofield, J. eds., *The Heritage Reader*. New York: Routledge, 2008. (vlastiti prijevod), str. 94.

⁵⁶ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske. Pročišćeni tekst zakona NN 147/14, 123/17, 118/18 (01.01.2019.). URL: <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (20.4.2020.)

⁵⁷ Isto.

Najvažnije je *Vijeće za regionalni razvoj* koje osigurava aktivni doprinos jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te znanstvene i stručne zajednice u provedbi politike regionalnog razvoja. Kao javnu ustanovu imamo *Agenciju za regionalni razvoj Republike Hrvatske* koja provedbom aktivnosti pridonosi u ostvarivanju ciljeva politike regionalnog razvoja. Na regionalnoj razini postoje i razna *Partnerska vijeća* koja sudjeluju u donošenju Strategija, predlaganju programa i općenito u provedbi politike regionalnog razvoja na regionalnoj razini. Na lokalnoj je razini za to zadužena *Lokalna razvojna agencija*.

3. Strateško planiranje

Osnovni cilj strateškog planiranja utvrđivanje je postojećeg stanja u određenoj instituciji ili organizaciji te promišljanje o budućnosti kroz misije i vizije s određenim ciljevima, mjerama i aktivnostima, što će se poduzeti da bi se postigao predviđeni razvojni smjer. Iz tog bismo razloga mogli strateško planiranje gledati kao strukturirani metodološki proces kojemu je pak ishod strateški dokument. Uz strateške dokumente često su vezani i provedbeni dokumenti za određeni dio strateškog razdoblja, a najčešće su to *Akcijski planovi*.

Akcijski plan „je dokument koji služi za operacionalizaciju i provedbu razvojne strategije te omogućuje cjelovit pregled i strukturu svih aktivnosti potrebnih za njezinu provedbu. Njime se povezuju strateški ciljevi, prioriteti i mjere s projektima, programima i aktivnostima. Akcijski plan predstavlja podlogu za sustavnu kontrolu i nadzor provedbe i time postaje alat za razvojno upravljanje“.⁵⁸ Akcijski plan sadrži ciljeve, predviđene aktivnosti, razdoblje provedbe plana i pojedinih aktivnosti, izvršitelje aktivnosti i troškove provedbe pojedinih aktivnosti.

Ono zašto je važno pristupiti strateškom planiranju je zato što se povećava komunikacija između različitih dionika unutar institucije ili organizacije, stvara se sinergija i međusektorski pristup razvoju. Također, u tom procesu promišljanja i planiranja budućnosti, mogu sudjelovati različiti dionici ili zainteresirani građani i tako doprinijeti kreiranju vlastite budućnosti. Važno je spomenuti da prilikom prikupljanja podataka i analize istih, dolazi do objedinjavanja informacija o određenoj prostornoj jedinici, na istome mjestu, što služi kao novi izvor podataka. Strateško planiranje također doprinosi i u informiranju o načinima financiranja iz EU fondova, koji postaju važan izvor sredstava. I stvara se okvir za praćenje i vrednovanje planiranih razvojnih intervencija te se dobivaju povratne informacije o učinku razvojnih rješenja.

Već smo spomenuli neke od strategija koje postoje u strateškom planiranju, a sada ćemo ih i detaljnije obraditi. Bit strateškog planiranja je detektiranje gdje smo sada, procjena gdje želimo stići i osmišljavanje načina na koji način ćemo to ostvariti. Ključnu

⁵⁸ Prigoda tim. URL: <https://prigoda.hr/akcijski-plan/> (7.4.2020.)

ulogu ima vizija, ona se odnosi na to kamo želimo stići, planovi su ono što ćemo poduzeti da bismo to postigli, a strategija se odnosi na to kako ćemo to postići.

3.1. Strategija regionalnog razvoja RH

*Strategijom regionalnog razvoja*⁵⁹ detaljnije se utvrđuju ciljevi i prioriteti regionalnog razvoja RH te način njihova postizanja, dok se provedba temelji na višegodišnjim programima za poticanje regionalnog razvoja koji su pak utvrđeni tom Strategijom i spomenutim zakonom. Ona također utvrđuje aktivnosti za postizanje ciljeva, načine financiranja, koja su odgovorna tijela, pokazatelje uspješnosti i ostale elemente koji su važni za provedbu, praćenje i vrednovanje programa. Pod strateškim ciljem 1., koji je *Povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja*, pod prioritetom naziva *Podizanje razine znanja i sposobnosti za kvalitete života*, naziv mjere je 1.1.3. *Podrška afirmaciji kulturnog identiteta i razvoju civilnog društva*.

Dio opisa mjere 1.1.3 koji se odnosi na kulturnu baštinu je sljedeći:

- Razvoj smjernica i potpora aktivnostima vezanim uz kvalitetno korištenje i razvoj sadržaja vezanih uz kulturna dobra, pojedinačne spomenike kulture i zaštićene cjeline te očuvane povijesne urbane i ruralne kulturne krajolike s ciljem njihove daljnje zaštite i valorizacije u kontekstu razvoja humanističkih, prirodnih, tehničkih i drugih znanosti te razvoja gospodarskih aktivnosti (osobito razvoja turizma)
- Razvoj i provedba mjera zaštite kulturnog identiteta lokalne zajednice u smislu tradicijske arhitekture i graditeljskog nasljeđa te interdisciplinarno osmišljavanje kulture i turizma
- Potpora regijama u definiranju kulturnog identiteta (npr. uključivanje kulturne baštine, osobito krajolika u *branding*)
 - Korištenje nematerijalne kulturne baštine kao podloge za nove turističke sadržaje i proizvode
- Poticanje razvoja kreativnih i kulturnih industrija (općenito poticanje razvoja kreativnosti i implementacija kreativnih pristupa na svim razinama)

⁵⁹ Vlada Republike Hrvatske. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. Zagreb (2017.). URL: https://razvoj.gov.hr/UserDocImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf (7.4.2020.)

- Podrška u promicanju programa i aktivnosti u kulturi

Iz navedenog opisa mjere 1.1.3 može se zaključiti kako je prepoznata važnost kulturne baštine za regionalni razvoj, a time su dane i smjernice koje bi se trebale implementirati i u ostalim Strategijama koje se bave razvojem nekog područja.

3.2. Županijska razvojna strategija

Temeljni strateški planski dokument koji donose jedinice područne (regionalne) samouprave je *Županijska razvojna strategija*. Tim se dokumentom određuju ciljevi i prioriteti razvoja za područje cijele županije s naglaskom na ulogu velikih gradova i onih gradova koji su sjedišta pojedine županije (u smislu poticanja razvoja) te na razvoj slabije razvijenih područja.

Strategija koja se konkretnije tiče ovog diplomskog rada je *Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije*.⁶⁰ Na stranicama Krapinsko-zagorske županije može se pročitati kako je to županija u kojoj održivi razvoj leži na ljudima koji uspijevaju ostvariti svoje potencijale, na raznim idejama koje se njeguju i razvijaju, na okolišu koji se prepoznaje kao temelj zdravlja, na gospodarstvu i tradiciji. Da bi se na temelju tih smjernica postigli pozitivni rezultati, kao bitno, navodi se poštivanje partnerstva svih dionika iz tri sektora – privatnog, javnog i civilnog, ali vrlo je bitna i inovativnost, te međusobna potpora. Potiče se ravnomjeran razvoj svih dijelova Županije uz uvažavanje različitosti, čime se svakako doprinosi nacionalnom i europskom identitetu. Način na koji se planira postići ujednačeni razvoj, uz ulaganje u gospodarstvo, ljudske potencijale, obrazovanje, komunalne infrastrukture, navodi se i očuvanje prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti Krapinsko-zagorske županije.

U strategiji se spominje kako županijsku ponudu kulturnog turizma čine Muzeji Hrvatskog zagorja te brojni spomenici, dvorci, kurije, sakralni objekti, arheološka nalazišta, itd. Dok se kod prirodne i kulturne baštine spominju raznovrsna i vrijedna kulturno-povijesna baština, poput arheoloških lokaliteta, burgova, dvoraca, crkava, kurija, običaja itd., kojima županija obiluje.

⁶⁰ Krapinsko-zagorska županija. *Nacrt Strategije razvoja Krapinsko-zagorske županije*. Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020. Zagorska razvojna agencija d.o.o. (2015.). URL: <http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/strategija-razvoja-kzz-2016-2020/STRATEGIJA%20KZ%c5%bd.pdf> (7.4.2020.)

Ono što se u strategiji navodi kao problem je to što trenutni muzejski programi nisu dovoljno atraktivni, te se ukazuje na nedostatak atrakcija i muzejskih programa koji bi zadovoljili potrebe gosta tehnološkog doba.

Također, prepoznaje se potreba za novom sistematizacijom zaštićenih i evidentiranih kulturnih dobara, budući da su mnogi devastirani, ruševni ili su potpuno nestali te su izgubili svojstva po kojima su bili proglašeni zaštićenima. Ono što se navodi kao pozitivna strana je to što se bogata kulturna ostavština upotpunjuje raznim događanjima, te na taj način sve više postaje zanimljiv turistički proizvod. U županiji se tokom cijele godine odvijaju različita događanja kojima je cilj poticanje interesa posjetitelja za destinaciju. U strategiji se navodi kako „Krapinsko-zagorska županija ima velike potencijale za razvoj kupališnog, kulturnog, religijskog i sportskog turizma. Potrebno je detaljno analizirati i sagledati sve snage i slabosti istoga, te djelovati u smanjenju negativnih strana kako bi se izvršila turistička specijalizacija i plasiranje na tržište kao prepoznatljiva destinacija“.⁶¹ Projekti i inicijative koje navodimo u šestom poglavlju ovog rada, mogu značajno doprinijeti tom razvoju.

3.3. Strategija razvoja urbanog područja

Temeljni strateški dokument u kojem se određuju ciljevi i prioriteti razvoja za urbana područja je *Strategija razvoja urbanog područja*. Urbana područja podijeljena su u tri kategorije - urbane aglomeracije, veća urbana područja i manja urbana područja.

Za ovaj diplomski rad nama je najzanimljivija *Strategija razvoja Urbane aglomeracije Zagreb*⁶² koja obuhvaća tri županije, a to su Grad Zagreb i dijelovi županija, Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije. Na području spomenute urbane aglomeracije odvija se veliki broj interakcija te razmjene proizvoda i usluga. Grad Zagreb iz prostora dviju susjednih županija dobiva dio potrebnih prirodnih resursa (hranu, radnu snagu koja dnevno migrira u grad na posao, mlade koji dolaze na školovanje i sl.), dok Grad Zagreb ostvaruje potrebe svojih stanovnika za boravkom u

⁶¹ *Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2020. godine*. URL: http://www.kzz.hr/sadrzaj/dokumenti/strategija-razvoja-kzz-2016-20202016/%C5%BDRS_FINAL.pdf (7.4.2020.), str. 22.

⁶² Urbana aglomeracija Zagreb. *Strategija razvoja urbane aglomeracije Zagreb za razdoblje do 2020. godine*. Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada. Zagreb (2017.). URL: <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Strategija%20razvoja%20Urbane%20aglomeracije%20Zagreb.pdf> (7.4.2020.)

prirodi, rekreacijom, stanovanjem i radnim mjestima. Time su ispunjeni uvjeti da se taj prostor promatra kao jedinstvena cjelina te se omogućuje planiranje razvoja koje donosi korist svim obuhvaćenim područjima, a to je 30 jedinica lokalne samouprave, od toga 11 gradova i 19 općina. Sjedište urbane aglomeracije je Grad Zagreb. U strategiji se navodi kako „kvalitetnu osnovu za razvoj turističkih djelatnosti ima Krapinsko - zagorska županija, koja u skladu s prirodno-geografskim i kulturno-povijesnim uvjetima ima preduvjete za toplički turizam, vjerski turizam, zdravstveni turizam, kulturni i seoski turizam“.⁶³

Možemo reći kako je prepoznat doprinos koji dolazi iz Krapinsko-zagorske županije, a to su vrijednosti poput bogate kulturne baštine, zaštićene prirodne i tradicijske vrijednosti kao važan razvojni resurs te aktivan kulturni sektor.

3.4. Lokalna razvojna strategija grada Zaboka

Grad Zabok donio je i svoju lokalnu strategiju.⁶⁴ Tu ćemo strategiju malo pobliže obraditi s obzirom da je najuže vezana uz temu ovog diplomskog rada. Dok se promišljalo o strateškim ciljevima razvoja u obzir su uzeti ciljevi razvoja koji se nalaze na višim razinama u već spomenutim strategijama, uključujući i europsku razinu. Strategija je predstavljena kao alat koji će poslužiti za poboljšanje programa razvoja. U lokalnoj zajednici postoje određeni problemi, tj. određena pitanja koja se javljaju, a iz toga strategija se iznjedrila kao odgovor. Ono što je svakako prednost, je to što se s problemima koji postoje i na višim razinama ona bavi isključivo u lokalnom kontekstu te potiče sve relevantne resurse i sudionike u rješavanje tih problema. Progovara o prednostima i manama u lokalnom okruženju na način da kombinira suradnju između lokalne, regionalne i nacionalne uprave s ostalim javnim ili privatnim organizacijama, institucijama i civilnim društvom. Upravo je taj odnos definirao viziju i misiju razvoja grada Zaboka:

⁶³ Isto. Str. 34.

⁶⁴ Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (7.4.2020.)

VIZIJA

„Moderan grad sretnih ljudi, uspješnih poduzetnika i zadovoljnih gostiju.“⁶⁵

MISIJA

„Grad Zabok otvoreno je i dinamično središte Krapinsko-zagorske županije koje partnerskim pristupom osigurava jednakost svih građana, kontinuirano ulaže u održivi razvoj poduzetništva i stvara poticajno okruženje za poduzetničke poduhvate. Kao centar umjetničke nezavisne scene, Zabok će iskoristiti bogatstvo kulture i tradicije te će osigurati visoku kvalitetu života. Grad Zabok urbano je središte koje pruža prave prilike mladima, znanju i idejama.“⁶⁶ Zabok je geografski i prometno smješten u samom centru županije, što mu donosi određene prednosti, te ga definira kao poslovni centar županije. Zabok teži tome da bude prepoznat kao moderan, uređen i urbani grad, stoga je prioritet prepoznati potrebe i stvoriti okruženje za gospodarski, ali i društveno-kulturni razvitak i rast. To se postiže na način da se otvaraju nove tvrtke i djelatnosti, izgrađuju se novi objekti različite namjene, nudi se urbani sadržaj i slično. Time se unapređuje kvaliteta života svih naraštaja i pozicionira Zabok kao mjesto poželjno za život. U strategiji se grad Zabok predstavlja kao urbano kulturno središte. Navodi se kako kulturna događanja prvenstveno organiziraju Pučko otvoreno učilište, Gradska knjižnica, te razne odgojno obrazovne ustanove i udruge. Jedan od primjera ulaganja u urbanu kulturu je i Projekt *Regenerator*. Najveći projekt koji je vezan za urbani i kulturni razvoj grada, a o čemu ćemo više kasnije u poglavlju o projektima i inicijativama u gradu Zaboku. U strategiji se također, uz kulturu, pridaje važnost i okolišu i zaštititi okoliša, te turizmu. Prepoznate su i istaknute prednosti koje grad Zabok posjeduje, uzimajući u obzir negativne utjecaje i mane. Trebalo bi težiti izradi zasebnog dokumenta vezanog uz kulturnu baštinu grada i njezin utjecaj na regionalni razvoj - *Strategija kulturnog razvitka grada Zaboka*. U takvom dokumentu bilo bi moguće pobrojati svu materijalnu, nematerijalnu i prirodnu baštinu. Također, mogle bi se predstaviti sve institucije, udruge ili pojedinci koji rade na području kulture. Mogli bi se navesti svi ciljevi i način na koji se planira te ciljeve postići. Na jednom mjestu nalazili bi se svi relevantni podaci koji se tiču baštine i lokalnog razvoja, koji bi ujedno mogli poslužiti i Turističkoj zajednici pri izradi svojevrsne brošure i promociji cijele županije.

⁶⁵ Isto. str. 7.

⁶⁶ Isto.

Jednako tako, poslužilo bi i kao materijal za zajedničku web platformu koja okuplja predstavnike kulturne i turističke ponude u Krapinsko-zagorskoj županiji. To bi bio dobar odgovor grada Zaboka na projekt brendiranja destinacije, *Zagorje - bajka na dlanu*⁶⁷ o kojem ćemo detaljnije u sljedećem poglavlju.

3.5. Hrvatska u 21. stoljeću - Strategija kulturnog razvitka

Rad na Strategiji kulturnog razvitka⁶⁸ započeo je 2000. godine u sklopu projekta Hrvatska u 21. stoljeću, a 2001. godine, u izdanju Ministarstva kulture te Ureda za strategiju RH, objavljena je publikacija Strategija kulturnog razvitka. „Nacrt Strategije kulturnog razvitka opisuje, objašnjava i preporučuje temeljne pojmove, ciljeve i instrumente te poželjne učinke kulturnog razvitka Republike Hrvatske za dugoročno razdoblje u područjima kulturne politike, umjetnosti i kulturnih industrija, kulturne baštine, kulturnih odnosa te međusektorskih žarišta kulture.“⁶⁹ Pri izradi je sudjelovalo preko dvadesetak stručnjaka iz različitih područja kulture i znanosti. Oni su u svojim elaboratima izložili svoje teme koje pokrivaju sve, od osnovnih pojmova do vizije kulturnog razvitka Hrvatske s određenim jasnim ciljevima i zadacima, pri čemu je održivi razvitak pozicioniran kao glavni dugoročni cilj strategije. U ovoj se strategiji, gdje je kultura cilj i sredstvo nacionalnog razvitka, željelo „potaknuti nov način djelovanja u kulturi i odnošenja prema kulturi drugih sektora“.⁷⁰ Ono što je svakako najbitnija navedena promjena, koja bi trebala doprinijeti razvitku, je to da se moć odlučivanja prenese u redove struke.

⁶⁷ „Krapinsko-zagorska županija kroz brendiranje županije te slogan „Bajka na dlanu“ želi se pozicionirati kao destinacija za opušajući odmor po mjeri posjetitelja. Tvrtka Branddoctor d.o.o. je za Krapinsko-zagorsku županiju kao naručitelja 2002. godine izradila branding temeljem čega je i kreiran vizualni identitet – logotip koji povezuje nekoliko elemenata u cjelinu koja označava prirodni krajolik, toplinu i gostoljubivost ljudi i čarobni, bajkovit dojam koji ovaj kraj ostavlja svojim izgledom i emocijom te slogan Zagorje – Bajka na dlanu kao potpora vizualnom identitetu. Projekt brandiranja donio je pozitivne promjene s aspekta prepoznatljivosti i percepcije javnosti, međutim tijekom razdoblja implementacije branda uočeno je kako zasad još uvijek nije uspostavljena vertikalna i horizontalna usklađenost promocije turističkog brenda na regionalnoj i lokalnoj razini.“ - Krapinsko-zagorska županija. *Nacrt Strategije razvoja Krapinsko-zagorske županije*. Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020. Zagorska razvojna agencija d.o.o. (2015.). URL: <http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/strategija-razvoja-kzz-2016-2020/STRATEGIJA%20KZ%c5%bd.pdf> (8.4.2020.)

⁶⁸ *Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« – znanost*. NN, br. 101/98, 15/2000 i 117/2001. URL: https://www.foi.unizg.hr/sites/default/files/strategija_razvitka-hr_21.pdf (18.6.2003.)

⁶⁹ Isto. str. 148.

⁷⁰ Isto. str. 135.

Također važna strategija za ovaj diplomski rad je *Strategija razvoja kulturnog turizma*⁷¹, no o njoj ćemo više govoriti u sljedećem poglavlju.

⁷¹ Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (24.4.2020.)

4. Kulturni turizam

Nekada se smatralo kako se turizam u Hrvatskoj odnosi na more, kupanje i sunčanje, no to više nije tako. Došlo je do razvoja turističke ponude, te su prihvaćene nove vrijednosti u društvu i turizmu. Turistička se ponuda širi i nije više usko vezana uz ljeto i more. Potrebe, ali i navike turista mijenjaju se konstantno, a naglasak je na osobnom rastu. Turisti žele upoznati mjesto u koje odlaze, u potrazi su za autohtonošću i jedinstvenim iskustvom.

U procesu razvoja kulturno turističkih proizvoda, odnosno ponude, odnos koji mora biti zadovoljen je, da osim cjelokupne društvene zajednice, budu podjednako zadovoljni i imaju jednaku korist oba sektora, turistički, ali i kulturni. Kulturni sektor zapravo dodatno obogaćuje i oplemenjuje turističku ponudu, a samim time podiže kvalitetu ponude i tako produžuje sezonu, geografski se proširuje potražnja, privlače se turisti bolje platežne moći i time se direktno stimulira potrošnja. Kultura je specifična za svaku pojedinu lokaciju i zemlju, stoga će ona pomoći u razvoju jedinstvenosti, unapređenju i imidžu destinacije. Međusektorska suradnja bitna je u svim odnosima i razvojnim planovima, no posebno u odnosu ova dva bliska sektora. Turističkom sektoru kultura doprinosi i u promotivnim aktivnostima, a kulturnom sektoru je prednost što se koriste novi izvori prihoda, zbog turističke promidžbe dolazi i veći broj posjetitelja, a sve to dovodi do veće zaštite i skrbi o kulturnim dobrima. Također, važno za spomenuti je kako i lokalno stanovništvo ima koristi. Zbog povećane potražnje za posjećivanjem određene lokacije i većeg broja turista, veća je i ekonomska korist cjelokupne zajednice, a budi se i osjećaj ponosa što doprinosi razumijevanju važnosti očuvanja i skrbi o kulturnim dobrima. Na taj način i lokalno stanovništvo aktivno pristupa promociji i zaštiti kulturnih dobara.

Dva najvažnija dokumenta koji se bave razvojem kulturnog turizma su *Strategija razvoja kulturnog turizma* iz 2003. godine i *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma* iz 2015. godine. Strategija i njezina implementacija predviđena je prvenstveno zato da stvori preduvjete za sustavni razvoj kulturnog turizma u Hrvatskoj. Pod preduvjetima se prvenstveno misli na „razvoj i podizanje kvalitete interpretacije i prezentacije

kulturnih resursa te njihovo učinkovitije promoviranje“.⁷² Akcijski plan „predstavlja nastavak sustavnog razvoja kulturno turističke ponude naše zemlje“.⁷³ To je svojevrsni nastavak na Strategiju s ciljem uspostave zajedničke razvojne vizije te usuglašavanja djelovanja glavnih dionika relevantnih za razvoj kulturnog turizma u Hrvatskoj. Za Hrvatsku relevantni proizvodi kulturnog turizma definirani Strategijom razvoja turizma RH do 2020 uključuju:⁷⁴

- gradski turizam
- turizam baštine
- turizam događanja
- kreativni turizam
- vjerski turizam

U ovoj se podjeli, kao novina vezana za kulturni turizam, ističe kreativni turizam. Posjetitelji kroz sudjelovanje u raznim kreativnim aktivnostima nekog mjesta, odnosno, destinacije, otkrivaju vlastite kreativne potencijale. Iz tog je razloga važan kreativni pristup prilikom oblikovanja turističke ponude i predstavljanja lokalne i autentične kulture.

4.1. Suvremeni trendovi u području kulturnog turizma

Govoreći o suvremenim trendovima u području kulturnog turizma neizbježno je osvrnuti se na održane *Svjetske konferencije o kulturi i turizmu* u razdoblju od 2015. do 2019. godine.

Na prvoj *Svjetskoj konferenciji UNWTO / UNESCO-a o turizmu i kulturi 2015. godine*⁷⁵ po prvi puta bili su okupljeni ministri i stručnjaci iz oba sektora, turizma i kulture. Cilj je bio da se istraže novi modeli partnerstva, te način kako kulturni turizam može doprinijeti inkluzivnom gospodarskom rastu (inkluzivni rast, ili uključivi rast, jest koncept koji unapređuje pravedne prilike za ekonomske sudionike

⁷² Isto. str. 35.

⁷³ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. Akcijski plan razvoja kulturnog turizma. Institut za turizam. Zagreb (2015.). str. 5. URL: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (15.4.2020.)

⁷⁴ Isto. str. 4

⁷⁵ UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/1210> (vlastiti prijevod), (15.4.2020.)

tokom ekonomskog rasta s dobrobitima za svaki dio društva⁷⁶), društvenom razvoju i očuvanju kulture. Ta je konferencija postala globalna platforma za donošenje politika, na kojoj su definirani ključni izazovi i mogućnosti za postizanje jače suradnje između kulture i turizma. Obradeno je 5 ključnih tema, a to su modeli upravljanja, očuvanje kulture, nematerijalna kultura i kreativne industrije, baštinske rute i urbanistička obnova kroz kulturni turizam. Osnovna poruka konferencije bila je održivi razvoj, te da se očuvanje kulturne baštine mora kretati naprijed zajedno s održivim turizmom. To je posebno važno jer se naglašava promicanje kulture kao pokretača održivog razvoja.

Na drugoj *Konferenciji UNWTO / UNESCO-a o turizmu i kulturi 2017.*⁷⁷ godine tema je bila Poticanje održivog razvoja. 2017. godina bila je proglašena međunarodnom godinom održivog turizma za razvoj. Usvojena rezolucija prepoznaje “važnost međunarodnog turizma, posebice u određivanju međunarodne godine održivog turizma za razvoj u poticanju boljeg razumijevanja među ljudima, što dovodi do veće svijesti o bogatoj baštini različitih civilizacija, te do postizanja većeg uvažavanja vrijednosti različitih kultura, čime se doprinosi jačanju mira u svijetu”.⁷⁸ Na konferenciji je još bilo bitno istražiti i predstaviti razvojne potencijale koji nosi turizam. Sva kulturna baština, osim što služi za promociju destinacija i poboljšanje atraktivnosti, prepoznata je kao nemjerljiva vrijednost za zajednice, koja oblikuje njihov identitet, njeguje poštovanje i toleranciju među ljudima. Popularnost kulturnog turizma je sve veća stoga je bilo neizmerno važno raditi na izgradnji i jačanju međusektorskog partnerstva između turizma i kulture i poboljšati njihovu ulogu u UN-ovoj *Agendi 2030* za održivi razvoj, čiju smo važnost već ranije spominjali u tekstu.

UNWTO i UNESCO već dugi niz godina zajedno djeluju na podizanju svijesti o snažnoj povezanosti turizma i kulture, te jačanju partnerstva radi rješavanja raznih aspekata poput upravljanja, inovacija, tehnologija, angažmana u zajednici, društvene odgovornosti i slično. Na trećoj *Konferenciji*⁷⁹ istaknula su se dva prioriteta. Prvi je

⁷⁶ Ranieri, R.; Ramos, R. A. „*Inclusive Growth : Building up a Concept*“. International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). Working Paper number 104. (2013.). URL: <https://ipcig.org/pub/IPCWorkingPaper104.pdf> (vlastiti prijevod), (15.4.2020.), str. 1.

⁷⁷ UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://en.unesco.org/events/second-unwtounesco-world-conference-tourism-and-culture-fostering-sustainable-development> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)

⁷⁸ Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata. URL: <http://hdka.hr/2017/03/2017-godina-medunarodna-godina-odrzivog-turizma-za-razvoj/> (16.4.2020.)

⁷⁹ UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org/en/events/1464/> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)

stvaranje inkluzivnijeg partnerstva između sudionika u turizmu i kulturi koji doprinose provedbi ciljeva održivog razvoja i drugi, promicanje razvoja turizma koji potiče kulturnu interakciju i osigurava zajedničku korist za sve uključene zajednice.

Četvrta *Konferencija*⁸⁰ odgovara na pozive na djelovanje iz prethodne tri Deklaracije o kulturi i turizmu. Tema konferencije 2019. je "*Ulaganje u buduće generacije*". Usredotočuje se na kulturni prijenos, zajednicu i izgradnju kapaciteta. Ova je konferencija pokazala važnost omogućavanja lokalnim dionicima da daju svoj glas u načinu upravljanja turizmom u skladu s načelima održivog turizma i Globalnim etičkim kodeksom turizma UNWTO-a. Također, dodatno je istaknut doprinos kulturnog turizma Agendi 2030. i ciljevima održivog razvoja u smislu smanjenja siromaštva, suzbijanja nejednakosti i promicanja inkluzivnog rasta.

4.2. Definicija kulturnog turizma

Možemo reći kako se i u Hrvatskoj situacija razvija na način da se pitanje turizma ne odnosi samo na one zaposlene u turizmu već sve više i na djelatnike u kulturi. Kulturnom turizmu pridaje se sve više pažnje, a njegovom se razvoju pristupa sustavno. Za to je posebno zaslužna izrada *Strategije razvoja kulturnog turizma*. U spomenutoj strategiji definicija kulturnog turizma odnosi se na „posjete osoba izvan njihovog stalnog mjesta boravka motivirane u cijelosti ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, naslijeđe ili stil života lokaliteta, regije, grupe ili institucije“.⁸¹ Tom je definicijom obuhvaćena materijalna i nematerijalna baština i stavljen je naglasak na to da osoba mora biti barem djelomično motivirana željom da sudjeluje u kulturnim aktivnostima kako bismo je mogli smatrati kulturnim turistom.

U ICOMOS-ovoj *Povelji o kulturnom turizmu* iz 1976. godine stoji definicija kako je kulturni turizam „oblik turizma čija je svrha, između ostalog, otkrivanje spomenika i lokaliteta. Zbog toga ima pozitivne učinke na iste utoliko što doprinosi njihovom održavanju i očuvanju. Ovaj oblik turizma u stvari opravdava napore, koje spomenuto

⁸⁰ UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://en.unesco.org/events/4th-unwtounesco-world-conference-tourism-and-culture> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)

⁸¹ Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (16.4.2020.), str. 5.

održavanje i očuvanje zahtijevaju od ljudske zajednice zbog socio-kulturne i ekonomske dobrobiti koju donose stanovništvu“.⁸²

Definicija kulturnog turizma postoji mnogo, što govori o kompleksnosti tog pojma, a rast potražnje za kulturnim turizmom ovisi o mnogo čimbenika poput životnog stila, socio-demografskih promjena, visini obrazovanja ili pak dobi turista. Kako se te promjene odvijaju, tako i raste potražnja za kulturnim turizmom. Sve definicije obuhvaćaju materijalne i nematerijalne oblike kulturne baštine određene destinacije, koja turistima nudi autentičnost, atmosferu, tj. iskustvo ili doživljaj.

4.3. Kulturni turisti

Kako je kompleksno definiranje pojma kulturnog turizma tako je kompleksno i definiranje pojma kulturnog turista, a poznavanje tipologije kulturnih turista osnova je za stvaranje strategije razvoja kulturnog turizma na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini.

Za početak ćemo navesti definiciju turista općenito. On predstavlja posjetitelja koji putuje van svog uobičajenog okruženja u razdoblju od najmanje jednog noćenja do godine dana sa svrhom posjeta koji nema za cilj ostvarivanje bilo kakve plaćene aktivnosti.⁸³

Prema Strategiji razvoja kulturnog turizma razlikujemo:⁸⁴

- *Turiste motivirani kulturom*

Ovu grupu čini 5 do 15 posto turista te oko 5 posto lokalnih stanovnika. Njima je kultura osnovna motivacija za putovanje te prisustvovanje različitim kulturnim događanjima i posjećivanje kulturnih atrakcija.

- *Turisti inspirirani kulturom*

Ovo je najveća skupina u koju spada oko 30 posto turista i otprilike 15 posto lokalnih stanovnika. U destinaciju ih privlače dobro poznati kulturni lokaliteti,

⁸² Culturenet.hr. URL: <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=23208> (15.4.2020.)

⁸³ Smith, S.L.J. *Tourism Analysis*. Routledge Taylor & Francis Group. London and New York. (1995.), str.24 (vlastiti prijevod)

⁸⁴ Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategija-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (15.4.2020.), str. 6.

atrakcije ili događaji. Oni su tek djelomično motivirani kulturom, te ih uglavnom privlače dobro reklamirana i popularna kulturna događanja i nemaju dublje interese za lokalnu kulturu. Posjetit će kulturne atrakcije pod uvjetom da imaju vremena, da su im one lako dostupne te im nude vrijednost za novac.

- *Turisti privučeni kulturom*

Oni čine otprilike 20 posto turističkog te 20 posto lokalnog tržišta. Ova grupa ne planira svoj posjet kulturnim atrakcijama, ali će ih posjetiti ako su im ponuđene tijekom njihovog putovanja, pod uvjetom da su na vrijeme dobili informacije o kulturnim događanjima. Takav turist u načelu nema nikakvu kulturnu motivaciju i najčešće je masovni turist. Kako bi se privukla ova skupina turista destinacija treba imati dobro razvijen marketing, pravovremeno informirati turiste, a bitna je i dostupnost atrakcije te lakoća kupnje ulaznica.

U Hrvatskoj je prema tržišnim ispitivanjima TOMAS, posjećenost motivirana kulturom relativno mala, tek 7,5%, ali gotovo polovina posjetitelja sudjeluje u kulturnim aktivnostima. Iz toga se može zaključiti kako imamo mnogo turista koji su privučeni kulturom i posjećuju kulturne atrakcije iako to nisu planirali, uz uvjet da su bili pravovremeno informirani tijekom svog boravka. Turiste koji imaju specifični interes za određeni aspekt kulture (arheologiju, religiju, povijest i slično), možemo privući razvojem kulturnih turističkih proizvoda u skladu s tržišnim potrebama, ali i postojećim kulturnim resursima.⁸⁵

U skladu s motiviranošću turista na kulturno putovanje, tipologija kulturnog turizma mogla bi se razviti prema stupnju motivacije:⁸⁶

Primarna

Usputna

Slučajna

Primarna je motivacija ukoliko turist posjeti određenu destinaciju isključivo s namjerom za sudjelovanjem u njezinu kulturnom životu. Takvi slučajevi obično uključuju posjete (svjetskim) izložbama, glazbenim festivalima, koncertima, kazališnim predstavama i sl. Kada govorimo o usputnoj motivaciji radi se o slučajevima kada turist na određenu

⁸⁵ Isto. str. 7.

⁸⁶ Jelinčić, D.A. *Abeceda Kulturnog Turizma*, Meandarmedia. Zagreb, 2008., str. 43.

destinaciju odlazi iz nekog drugog primarnog motiva, a kulturni život ima tek sekundarno značenje. Takav turist ima namjeru posjećivanja kulturnih događanja, no to mu nije primarni motiv (posao, godišnji odmor i sl.), ali pritom ipak posjeti neku vrstu kulturnog događanja. Slučajna motivacija odnosi se na situacije u kojima turist načelno nema namjeru za upoznavanjem kulture destinacije, ali za vrijeme svog boravka dolazi u kontakt s lokalnim stanovništvom i možda i ne htijući to, upoznaje njihov način života, odnosno kulturu.

Turizam i njegovi prihodi ovise o turističkoj potražnji stoga je veoma važno da ponuđači turističkih usluga razumiju različite vrste motivacija turista kako bi bili sposobni proizvesti proizvode i usluge koji mogu zadovoljiti potrebe različitih tipova turista.⁸⁷

4.4. Preduvjeti razvoja kulturnog turizma

U Hrvatskoj se kulturni turizam počeo doživljavati kao samostalni turistički proizvod tek izradom *Strategije razvoja kulturnog turizma 2012. godine* (počela se provoditi 2014. godine). U kojoj se razvoj ne odnosi samo na razvoj kulturnog turizma, već i na cjelokupnu ekonomsku i društvenu revitalizaciju. Ona je postavila temelje za sustavni i organizirani razvoj kulturnog turizma. U *Hrvatskoj turističkoj zajednici* osnovan je i *Ured za kulturni turizam* kojemu je bio cilj razvoj ukupne ponude kulturnog turizma, a to su provodili kroz razne edukacije, promocije i ostale aktivnosti. Također, pri *Hrvatskoj gospodarskoj komori* osnovana je *Zajednica kulturnog turizma*, njoj je bio cilj poticanje suradnje između javnog i privatnog sektora. Iako se vidio značajan napredak u razvoju kulturnog turizma, no kako se navodi u *Akcijskom planu*, nije zaživjelo „istinsko nacionalno partnerstvo triju ključnih institucija – Ministarstva kulture, Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice, kako je preporučeno Strategijom“.⁸⁸ Iako su mnogi dionici prepoznali važnost kulturnih resursa, a *Ured za kulturni turizam Hrvatske turističke zajednice* započeo je implementaciju strategije, zbog nedostatka financijskih sredstava i problema s koordinacijom i sporadičnim

⁸⁷ Isto. str. 20-21.

⁸⁸ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. Akcijski plan razvoja kulturnog turizma. Institut za turizam. Zagreb (2015.). URL: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (15.4.2020.), str. 12.

financiranjem iz nacionalnih programa potpora, Ured za kulturni turizam je zatvoren, „time nestalo i jedino formalno partnerstvo za razvoj kulturnog turizma“.⁸⁹

Kada se promišlja o razvoju kulturnog turizma potrebno je precizno definirati što se zapravo želi postići razvojem kulturnog turizma. Hrvatska ima odlične preduvjete za razvoj, s obzirom na svoje prirodne ljepote i bogatu kulturnu baštinu. Ukoliko gledamo dugoročno, na tome se može graditi kulturna i turistička ponuda te razvijati imidž destinacije kulturnog turizma. Osim tog osnovnog preduvjeta, kao jedan od glavnih uvjeta koji se mora zadovoljiti kako bismo postigli kvalitetan razvitak turističke ponude kulturnog turizma je i vrednovanje kulturnih resursa. Potrebno je educirati lokalno stanovništvo, ali i lokalni stručni kadar, o vrijednostima vlastitih resursa, materijalnih ili nematerijalnih, kako bi svi zajedno znali taj resurs predstaviti turistima. Također, prezentacija igra ključnu ulogu i kod predstavljanja naše zemlje. Hrvatska je nekad bila doživljavana isključivo kao zemlja kojoj je osnovni turistički proizvod sunce i more, stoga je bilo potrebno implementiranje kulturnih resursa u primarni faktor turističke ponude. To nije vremenski određen proces, to je proces koji se neprestano odvija i gradi. Sve ovisi o ponudi koju prezentiramo, atmosferi koju smo uspjeli stvoriti, dakle, mi sami stvaramo naš kulturni identitet i imidž destinacije.

Možemo zaključiti kako su preduvjete za razvoj kulturnog turizma, koje ima Hrvatska, odlični, ali u velikoj mjeri turistički resursi nisu kvalitetno osmišljeni i prezentirani te se njima ne upravlja onako kako bi trebalo. U strategiji se navodi da bismo uopće počeli s razvojem na tom polju, potrebno je „podići razinu kvalitete prezentacije i interpretacije kulturnih resursa i omogućiti posjetiteljima kao i cjelokupnom turističkom distributivnom sustavu da s lakoćom dolaze do informacija o kulturnoj ponudi destinacija“.⁹⁰

Kao cilj strategije navodi se⁹¹:

- stvoriti imidž destinacija bogatih osmišljenom i sadržajnom kulturnom turističkom ponudom

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategija-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (19.4.2020.), str.16.

⁹¹ Isto.

- obogatiti zadovoljstvo posjetom postojećih posjetitelja, stimulirati potrošnju, produžiti sezonu te stimulirati izvansezonsku potražnju
- privući nove tržišne segmente
- potaknuti domaću potražnju

Da bi se postigli ciljevi obuhvaćeni ovom strategijom, ali i ostalim dokumentima koji se bave ovim pitanjima, potrebno je ojačati međusektorsku suradnju, počevši od Ministarstva kulture, pa sve do pojedinaca u lokalnoj zajednici. O svima zajedno ovisi kakav će Hrvatska polučiti uspjeh i stvoriti imidž te kakvu će to donijeti korist čitavoj zajednici.

4.5. Održivi razvoj kulturnog turizma

Pozitivno je što ne trebamo „graditi“ destinaciju, imamo sve što je potrebno za razvoj kulturnog turizma, trebamo graditi kvalitetan sadržaj koji će privlačiti turiste tokom cijele godine. Možemo zaključiti kako Hrvatska ima mnogo prednosti, ali i nedostataka u procesu razvoja kulturnog turizma.

4.5.1. Prednosti za razvoj kulturnog turizma:

Kao jedna od najbitnijih prednosti njezin je geografski položaj, tj. smještenost. Nalazi se blizu velikih Europskih metropola, što omogućava jednostavan pristup. Klima je blaga mediteranska uz nisku i razvedenu obalu i razvijene gradove uzduž cijele obale. Kontinentalna Hrvatska obiluje zelenilom i brdovitim područjima, što je još jedna velika prednost što omogućava geografsko proširenje s obale na kontinent, a samim time se dodatno omogućava i proširenje sezone. Uz bogatu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu svih krajeva Hrvatske, mogućnost razvoja kulturnog turizma je velika. Strategija razvoja i njezina implementacija uvelike je doprinijela razvoju kulturnog turizma te je inicirano mnogo projekata. Kako se navodi u Strategiji, u tom je razdoblju obnovljeno mnogo objekata kulturne baštine, izgrađeno nekoliko novih muzeja i modernizirano je mnogo muzejskih postava. Zabilježen je porast kulturnih događanja i raznih inicijativa u kulturi. Posjećenost se najviše odnosi na posjete muzejima, galerijama i kulturno-povijesnim građevinama. To je razlog zbog čega i raste interes djelatnika u kulturi za uključivanjem u turističku ponudu. U Krapinsko-zagorskoj županiji pokrenut je projekt Zagorje – bajka na dlanu. Cilj projekta je brendiranje županije, kao atraktivne i bogate destinacije. Kako piše na službenoj stranici projekta

„sve je tu, sve što svaka prava bajka mora imati – šume, dvorci i kurije, muzeji, termalni izvori, crkvice, staze, vinogradi i vinski putovi, ukusna hrana, dragi ljudi, priče, legende i „popevke““.⁹² Da je ideja uspješna dokazuje i podatak kako su u sklopu tradicionalne turističke manifestacije *Dani hrvatskog turizma 2018. godine*, Hrvatska turistička zajednica i Hrvatska gospodarska komora *Nagradu za najbolju kontinentalnu destinaciju u Hrvatskoj* dodijelile Krapinsko – zagorskoj županiji i projektu *Zagorje – Bajka na dlanu*. Uspješnost projekta može se pripisati tome što su svi dionici shvatili kako se niti, primjerice, Terme Tuhelj pojedinačno, ali niti Muzeji hrvatskog zagorja pojedinačno, kao ni manji gospodarstvenici odnosno ugostitelji ne mogu brendirati sami za sebe, a samim time se ne mogu niti predstavljati sami za sebe, bilo u Hrvatskoj ili u inozemstvu. Počeli su to raditi zajedno i to je rezultat prepoznatljivog brenda. Ovaj je projekt pokazatelj da je bitno pitanje stvaranja partnerstva između svih relevantnih sudionika.

4.5.2. Nedostaci u razvoju kulturnog turizma

Ono što bismo mogli navesti kao najveći nedostatak bilo bi nedovoljno iskorištavanje kulturnih resursa i njihova loša interpretacija te loša promidžba. Iako vidimo rezultate koje je donio kulturni turizam kroz implementaciju Strategije razvoja, još uvijek nismo u korak sa svjetskim trendovima. Kreativni turizam jedna je od sfera koja nudi brojne mogućnosti, ali još nije dovoljno iskorišten taj potencijal kod nas. Oslanjanje na more i priobalni turizam je pogubno za turistički razvitak jer se zanemaruje cjelokupni potencijal destinacije. Kada pričamo o razvoju kulturnog turizma bitno je razmišljati dugoročno. Potrebno je temeljiti razvoj na planovima i strategijama koji pak moraju biti dobro utemeljeni i stručni. Važna je međusektorska suradnja, te je potrebno stvoriti čvršće partnerstvo između kulturnog i turističkog sektora i institucija, kako na nacionalnoj razini, tako i na lokalnoj. Loša komunikacija između dionika ne može polučiti uspjeh. U svrhu podizanja kvalitete doživljaja, potrebno je uložiti u obnovu kulturnih objekata koji nisu spremni za posjetu, ali je potrebno i „identificirati i sustavno valorizirati barem nacionalne i regionalne kulturno-turističke atrakcije s najvećim marketinškim i/ili razvojnim potencijalom“.⁹³ Dodajemo kako bi za doprinos razvoju bilo važno, da svaka općina ili grad, identificira kulturni potencijal i karakteristike svojeg

⁹² Visit zagorje. URL: <https://visitzagorje.hr/> (19.4.2020.)

⁹³ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma*. Institut za turizam. Zagreb (2015.). URL: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (19.4.2020.), str. 19.

mjesta te ih uz pomoć stručnjaka obradi, bilo kroz lokalnu razvojnu strategiju ili neki drugi dokument, poštujući smjernice iz *Nacionalne strategije razvoja, Strategije razvoja kulturnog turizma* i svih ostalih relevantnih dokumenata.

4.6. Kulturni turizam – pogled u budućnost

Ponuda raznolikog sadržaja s naglaskom na inovativnosti i kvaliteti, svakako je nešto čemu treba težiti. Svaka je regija drugačija s različitim potencijalom i sadržajem. Bitno je taj potencijal prepoznati i oblikovati u autohtone priče koje potiču emocije. To bi trebao biti prioritet svake pojedine destinacije, bilo da se radi o privatnim projektima ili velikim projektima koji se odnose na cijelu županiju ili regiju, poput projekta *Zagorje – bajka na dlanu*. Kroz međusektorsku suradnju i suradnju svih dionika moguće je realizirati dobre ideje, kojih ne manjka, a na taj način poboljšati ekonomsku situaciju, pomoći turizmu, ali i gospodarstvu u cijelosti.

Sve počinje od pojedinca.

Jednako su važni djelatnici u turizmu i kulturi koji osmišljavaju projekte, predstavnici općinskih i gradskih organizacija, zaposlenici koji održavaju i uređuju lokacije, sve do onih koji prodaju svoju uslugu ili proizvod. Uspjeh ovisi o individualnoj kreativnosti, stečenim vještinama i znanjima i u konačnici, zajedničkoj sinergiji.

5. Grad Zabok – situacija u kulturi i turizmu

Slika 2. Pogled na Zabok s vidikovca Vodosprema Zabok (vlastita fotografija)

Iako „povijest Zaboka nije toliko duga i bogata događajima kao povijest nekih susjednih naselja“⁹⁴ on ima dovoljno baštine i mnoštvo potencijala na čemu se može razvijati kulturni turizam i turistička ponuda, što, naravno, utječe na razvoj cijele regije. Kao neka osnova pristupu izradi strategije postavljanje je pitanja kako zamišljamo svoj grad u budućnosti, koja je naša idealna slika grada te što je to što ga čini drugačijim od drugih gradova? Kako smo već spominjali ranije u tekstu, osnova za izradu i provedbu ciljeva iz Strategije suradnja je između svih dionika uključenih u proces, a ključnu ulogu igra lokalna samouprava te politika koju ona provodi. Prilikom izrade u obzir moraju se uzeti svi raspoloživi resursi, položaj grada, kulturna i socioekonomska situacija u našoj sredini, mora se napraviti detaljna analiza stanja na području grada, a na temelju toga postavljati ciljeve.

⁹⁴ Balog, Z.; Žulj, N. *Hrvatsko zagorje – umjetnost, arhitektura, krajolici*. Veda d.o.o., Križevci, 2017. str. 27.

Grad Zabok ulazi u fazu izrade nove Strategije, no, još uvijek je aktualna *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka sa Strateškim planom razvoja za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. Strategija razvoja grada Zaboka temelji se na konceptu održivog razvoja, ciljevi su ostvarivi i usklađeni sa suvremenim kretanjima. Strategija nudi analizu trenutnog stanja, sadrži konkretne prijedloge i projektne ideje te predstavlja temelj za budući razvoj grada (gospodarski, društveni, kulturni, infrastrukturni).

5.1. Kultura

U dijelu Strategije koji obrađuje područje kulture navodi se kako grad Zabok predstavlja urbano kulturno središte. Institucije koje najviše doprinose kulturnom životu grada su Pučko otvoreno učilište Zabok, Gradska knjižnica „Ksaver Šandor Gjalski“, odgojno obrazovne ustanove, ali i brojne udruge.

Pučko otvoreno učilište Zabok upravlja Multimedijским centrom i Gradskom galerijom Zabok. Multimedijски centar sastoji se od dvorane sa sjedećim mjestima i pozornicom za održavanje kino i kazališnih predstava. Gradska galerija Zabok najveća je od 4 galerije koje se nalaze na području grada, a u kojoj se organiziraju izložbe renomiranih umjetnika, koncerti klasične glazbe, predavanja i drugi programi. U sklopu knjižnice uređena je likovna galerija, te atelijer Likovne sekcije „Josip Kaltnecker“. Raznim kulturnim programima i Knjižnica aktivno sudjeluje u kulturnom i društvenom životu zajednice. Spomenuli smo i brojne udruge koje djeluju na području grada, one po kojima je Zabok posebno poznat su Kulturno-umjetničko društvo „Zabok“ i Ogranak Matice hrvatske, a kao udruge civilnog društva drugačijeg sadržaja rada, koje doprinose novoj kvaliteti života gradske sredine su udruge "GOKUL", „Mreža udruga Zagor“ i "Regenerator". Udruga Regenerator najzaslužnija je za organizaciju sadržaja vezanih uz okupljanje mladih i kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena te joj je dodijeljen otkupljeni prostor tvorničke hale Regeneracije.

Ono po čemu je Zabok posebno poznat je književna nagrada Gjalski koja se dodjeljuje u okviru kulturne manifestacije "Dani Ksavera Šandora Gjalskog". Nagrada je ustanovljena 1979. godine u suradnji s Društvom hrvatskih književnika i predstavlja najdugovječniju i najpoznatiju manifestaciju grada. Ostale manifestacije koje ćemo spomenuti su Zlatna jesen zabočka, Mjesec svibanj u kojemu se s pregršt aktivnosti slavi Dan grada, Prosinačke svečanosti, Tabor film festival – međunarodni festival kratkometražnog filma te KIKI – međunarodni festival dječjeg filma.

5.1.1. Zaštićena kulturna dobra

Posebno interesantan dio Strategije je onaj koji govori o zaštićenim kulturnim dobrima. Prostornim planom u skupini *Zaštićeni krajolik* pod zakonskom su zaštitom dolina Krapinice ispod naselja Grabrovec i ispod kapele Sv. Antuna, s njegovim pripadajućim brežuljkom.

Slika 3. Kapela sv. Antuna Padovanskog (vlastita fotografija)

U skupini Parkovne arhitekture zaštićen je Perivoj dvorca Kulmer – Bračak te tragovi perivoja dvorca Gjalski u naselju Gubaševo

Povijesna naselja i dijelovi naselja	
Gradskih obilježja	Povijesna jezgra grada Zaboka
Seoskih obilježja	Dio sela Prosenik Začretski (Klupci)
	Dio sela Dubrava Zabočka
	Dio sela Jakuševac Zabočki
	Dio sela Hum Zabočki
	Dio sela Prosenik Gubaševski
	Dio sela Prosenik Začretski (Sinkovići)
Povijesne građevine i sklopovi	
Sakralne građevine - crkve i kapele	Župna crkva Sv. Jelene Križarice, Zabok
	Kapela Sv. Antuna, Grabrovec
	Kapela Sv. Roka, Tisanić Jarek
Stambene građevine	Ostaci podruma kurije, Gubaševo
	Dvorac Kulmer, Bračak
	Dvorac Komaromy-Babić (Gjalski) - Gredice, Gubaševo
	Kurija župnog dvora, Zabok
	Stambena kuća, Matije Gupca 36, Zabok
Građevine javne namjene	Zgrada Željezničke stanice, Zabok
Gospodarske i industrijske građevine	Sklop starih tvorničkih zgrada, ZIVT, Zabok
Elementi povijesne opreme prostora, tehničke građevine niskogradnje s uređajima	
Tehničke i građevine niskogradnje s uređajima	Betonski most, Bračak
Poklonci kapelice i raspela	Kapela poklonac, Zabok
	Pil srca Isusovog, Bregi Zabočki
	Raspelo, Dubrava Zabočka
	Raspelo, Jakuševac Zabočki
	Kapela poklonac, Prosenik Gubaševski
	Kapela poklonac, Prosenik Gubaševski
	Kapela poklonac, Špičkovina
Područje, mjesto, spomenik ili obilježje vezano uz povijesne događaje i osobe	
Spomenik i obilježje vezano uz povijesne događaje i osobe	Spomenik s obilježjem, Trg sv. Jelene, Zabok
	Spomenik palim borcima u 2. svj.ratu, Zabok
Groblja i grobne građevine	Grobница obitelji Tompić, Zabok
	Groblje, Zabok
Arheološki lokaliteti i zone	
Arheološki lokaliteti	Gubaševo, Gredice, nalaz novca 15. st.
	Grabrovec, oko crkve Sv. Antuna
	Zabok, oko župnog dvora, lokalitet Sv. Jelene i Martina
Područja kultiviranog krajobrazra i prostornih sklopova	
Područja kultiviranog krajobrazra	Padine kultivirane vinogradima, Prosenik Začretski
	Padine kultivirane vinogradima, Dubrava Zabočka
	Padine kultivirane vinogradima, Grabrovec
Perivoji i parkovi	Perivoj dvorca Kulmer, Bračak
	Tragovi perivoja dvorca Gjalski - Gredice, Gubaševo
Zaštićene vizure	Vizura na crkvu Sv. Antuna i dolinu Krapinice

Slika 4. Kulturno nasljeđe grada Zaboka

Izvor: Željko Lončar: Statistički godišnjak Grada Zaboka 2008.

U skupini Osobito vrijedan kultivirani krajolik zaštićeni su kultivirani vinogradarski poljodjelski krajobrazi – u zoni naselja Prosenik Začretski - dio iznad zaselka Bedenikovići, u zoni naselja Prosenik Začretski dio iznad zaselka Beline te u zoni

naselja Bregi Zabočki sjeverni dio na lokaciji Balijski breg. Na prostoru grada Zaboka evidentirana su 32 elementa kulturno-povijesne baštine bez područja kultiviranog krajobraza i prostornih sklopova. Od toga je 20 pojedinačnih povijesnih građevina, a 12 prostornih spomenika, zaštićene izdvojene zone naselja, arheološka nalazišta i groblja.

Etnolokalitet Zagorska hiža u Dubravi Zabočkoj predstavlja još jedan element kulturne baštine grada. Prepoznata je njezina vrijednost kao kulturno-povijesne tradicije te se ulaže u njezino održavanje.

Slika 5. Etnolokalitet Zagorska hiža (vlastita fotografija)

U Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pri Ministarstvu kulture uvršteni su Crkva sv. Antuna u Grabrovcu, Crkva sv. Jelene Križarice u Zaboku, Dvorac u Bračku te Dvorac Gjalski u naselju Gubaševo.

Slika 6. Crkva sv. Jelene Križarice (vlastita fotografija)

5.2. Turizam

U Strategiji se navodi kako Zabok nema klasičnih turističkih sadržaja, no ima vinske ceste, planinarski dom sa arboretumom, lovačke domove, moto-cross stazu koja je izgrađena još davne 1961. godine i čija je posebnost u činjenici da je jedina na svijetu na kojoj se s jedne točke vidi cijela staza. S obzirom na to kako Grad nema klasični turistički sadržaj, veliki potencijal leži u kulturi i kulturnom sadržaju.

Slika 7. Motocross staza, Vučak (vlastita fotografija)

Iako Grad nema razvijenu klasičnu turističku ponudu ipak je 2012. godine osnovao *Turističku zajednicu Grada Zaboka* kojoj je bio cilj upravo promicanje i unapređenje turizma i gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske i druge turističke usluge. Želja koja je prerasla u ciljeve bila je da se od Grada stvori prepoznatljiv imidž, da se brendira njegovo ime. Također, da se kreiraju turistički sadržaji i proizvodi i time poveća turistički promet s naglaskom na održivom razvoju i suradnji sa svim nositeljima turističke ponude.

Definirano je i nekoliko glavnih zadaća koje je *Turistička zajednica* trebala provoditi:⁹⁵

- promovirati područje grada Zaboka kao turističke destinacije samostalno i putem udruženog oglašavanja
- promovirati turističku ponudu grada u inozemstvu
- upravljati javnom turističkom infrastrukturom Grada Zaboka danom na upravljanje drugim subjektima
- sudjelovati u definiranju ciljeva i politike razvoja turizma na razini grada.

Ono što je bilo postavljeno kao cilj je sudjelovanje u stvaranju uvjeta za efikasnu koordinaciju javnog i privatnog sektora s naglaskom na skrbi za okoliš i održivom razvoju, a kao dodatni cilj postavljena je i izrada razvojnih strategija i planova turizma na razini grada, ali i sudjelovanje pri izradi planova razvoja turizma i strateškoga marketinškog plana turizma Županije. Zadatak joj je bio osmišljavanje akcija i projekata vezanih uz uređenje, zaštitu i obnovu urbanih i tradicijskih prostora s ciljem očuvanja prepoznatljivosti prostora, zatim prikupljanje i ažuriranje podataka o turističkoj ponudi te drugih informacija potrebnih za boravak i putovanje turista.

Grad Zabok više nema svoju turističku zajednicu, već je 2016. godine potpisan Sporazum između općina koje su se udružile u zajedničku *Turističku zajednicu Srce Zagorja*⁹⁶ koja podržava jednake akcije i ciljeve.

Važno je spomenuti kako je pokrenut projekt za uspostavom *Regionalnog centra kompetencija za ugostiteljstvo i turizam*. Centar će se izgraditi u sklopu Srednje škole Zabok, koja će „provedbom ovog projekta postati Regionalni centar kompetentnosti u ugostiteljstvu i turizmu koji će školovati kvalitetne turističke kadrove za Krapinsko zagorsku županiju, ali i veliki dio kontinentalne Hrvatske“.⁹⁷ Potpisan je prvi Ugovor između predstavnika Srednje škole Zabok i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU o dodjeli bespovratnih sredstava iz Poziva *Uspostava infrastrukture Regionalnih centara kompetentnosti u strukovnom obrazovanju*.

⁹⁵ Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (29.4.2020.), str. 44.

⁹⁶ Statut Turističke zajednice područja Srce Zagorja. URL: http://www.srecezagorja.hr/files-tzkt/File/doc/pdf/Statut_TZPSC_SGKZZ_URBR.pdf (29.4.2020.)

⁹⁷ Krapinsko zagorska županija. URL: http://www.kzz.hr/str.aspx?content_id=u-zaboku-regionalni-centar-kompetencija-za-tur-i-ugostiteljstvo&ispis=DA (29.4.2020.)

Kako je turistička ponuda u najvećoj mjeri vezana uz privatne inicijative detektirana je potreba za udruživanjem ponude svih dionika u području turizma, a kao preduvjet za to naglasak je na potrebi jačeg informiranja građana.

5.3. Okoliš i zaštita prirode

Slika 8. Dolina rijeke Krapinice (vlastita fotografija)

Tri opća cilja strategije održivog razvitka Republike Hrvatske su: stabilni gospodarski razvitak, pravedna raspodjela socijalnih mogućnosti te zaštita okoliša. Prilikom planiranja, uređenja nekog prostora ili korištenja prirodnih dobara nužno je osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti.⁹⁸

⁹⁸ *Strategija održivog razvitka republike hrvatske*. Hrvatski sabor. NN br. 110/07. (20.2.2009.). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (22.4.2020.)

Na području grada Zaboka identificirane su tri izražene krajobrazne cjeline:⁹⁹

- krajobraz prostrane doline rijeke Krapine i Krapinice
- krajobraz potočne doline Horvatske
- kultivirani krajobraz prigorja i podbrežja sa bregovima i brežuljcima.

Današnji izgled i struktura ruralnog i pretežno kultiviranog krajobraza govori o tome kako su prirodni resursi tokom vremena u značajnoj mjeri iskorištavani. Izmjenjuju se obradive površine s rijetko očuvanim pojasevima autohtonih šuma, šikara i izvornih dolinskih i livadnih zajednica. U prostornom su planu pod zaštitu stavljeni u skupini *Zaštićeni krajolik* - dolina Krapinice ispod sela Grabrovec i ispod crkve Sv. Antuna, s njegovim pripadajućim brežuljkom u pogledu s auto-cesta te u skupini *Parkovne arhitekture* perivoj dvorca Kulmer – Bračak i tragovi perivoja dvorca Gjalski u naselju Gubaševo. Utvrđena je i zaštita vrijednih predjela u skupini *Osobito vrijedan kultivirani krajolik u grupi Kultivirani vinogradarski poljodjelski krajobrazi* u zoni naselja Prosenik Začretnski dio iznad zaselka Bedenkovići, u zoni naselja Prosenik Začretnski dio iznad zaselka Beline, te u zoni naselja Bregi Zabočki sjeverni dio na lokaciji Balija breg. Što se tiče kakvoće zraka, mjerenja su na području grada Zaboka provedena 2006./2007. i ukazuju na to kako se zrak svrstava u kategoriju II (umjereno onečišćen zrak - prekoračene su granične vrijednosti za jednu ili više onečišćujućih tvari, a nisu prekoračene tolerantne vrijednosti niti za jednu onečišćujuću tvar). Kada promatramo kvalitetu prirodnih tokova vode, kroz grad Zabok prolazi rijeka Krapina i na nju utječu i vanjski elementi, s obzirom da se razni drugi vodotoci, koji su zagađeni otpadom, susreću s rijekom Krapinom upravo na području Grada. Provode se različiti programi edukacije kako bi se dodatno smanjila količina otpada. Kada govorimo o šumama na području grada, 98 posto šuma su u privatnom posjedu. Definirana je potreba da se vlasnici šuma educiraju o ekonomskoj isplativosti te ekološki prihvatljivom upravljanju šumama. U strategiji se pod razvojnim problemima osvrće na nedostatak okvira i mjera za zaštitu krajobraznog karaktera i integriranje u razvojno i prostorno planiranje, a kao

⁹⁹ Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (23.4.2020.), str. 38.

razvojne potrebe ističe se opće jačanje svijesti o važnosti krajobraza u procesu planiranja.

6. Grad Zabok - projekti i inicijative

Grad Zabok je 2018. godine postao članom projekta *Kreativni gradovi Hrvatske*.¹⁰⁰ Radi se o inovativnoj mreži u koju su uključeni predstavnici lokalnih samouprava i stručnjaci iz kreativnih i kulturnih industrija. Cilj je zajedničko osmišljavanje modela upravljanja kulturnim i kreativnim resursima gradova. Kroz zajedničko identificiranje potencijala i prilika, u što su uključeni i građani koji predstavljaju različite interesne skupine, stvaraju se ideje i nove mogućnosti, te svi zajedno doprinose jačanju ekonomije i stvaranju jedinstvenog identiteta gradova. Tom se inicijativom u gradu Zaboku i popratnim provedenim radionicama, razvila suradnja između svih dionika. Stručnjaci iz područja kulture, udruge koje djeluju na području kulture, predstavnici škola s područja grada i pojedinci koji doprinose razvoju kulture zajedno su promišljali i razgovarali o potencijalu koji grad ima, o njegovim slabostima, ali i snagama. Uz stručno vodstvo, dionici su zajedničkim snagama osmislili više projekata, od kojih su neki i započeli s provedbom. To možemo gledati kao primjer dobre prakse, suradnja između lokalne uprave i svih interesnih skupina.

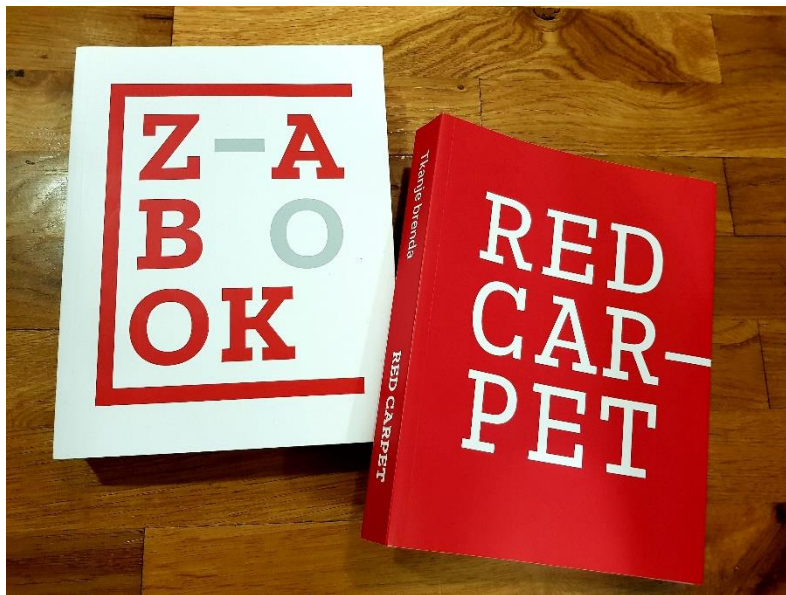
Ranije smo već naveli kako u *Lokalnoj razvojnoj strategiji grada Zaboka* stoji kako je Zabok moderan grad i urbano središte koje pruža prave prilike mladima, znanju i idejama. Grad Zabok je u periodu provedbe Strategije (2014.-2020.) započeo s provedbom više projekata koji će prijeći „okvire grada“ i njihov će se utjecaj proširiti na cijelu regiju, a odnose se na neke elemente o kojima govorimo u ovom diplomskom radu. Prvenstveno se odnose na baštinu, kulturni turizam, međusektorsku suradnju, strateško planiranje i utjecaj na regionalni razvoj. Radi se o projektima „Red Carpet – tkanje brenda Zabok“, „Ksaverove staze“, „Dvorac Bračak i Poučna staza Bračak“, „reGenerator“, „reGarden“, „Sportsko igralište Skate park“ i „ZA-ZA-KR“. Također, postoje i neke inicijative s područja grada Zaboka, one govore o velikom potencijalu koji postoji, o kojemu treba promišljati i stvarati pozitivno okruženje za realizaciju tih projekata u budućnosti, a to su „Muzej Gjalski“ (čiji je sastavni dio projekt „Ksaverove staze“) i kompleks ZIVT-a koji je prepoznat kao industrijska baština.

¹⁰⁰ Projekt Kreativni gradovi Hrvatske. URL: <https://kreativnigradovi.net/> (23.4.2020.)

6.1. Projekti

Regionalni potencijal grada Zaboka leži u njegovoj raznolikosti i spremnosti da odgovori suvremenim izazovima razvoja na kreativan način te ljudskom kapitalu. Koncentracija je uvijek bila nekako na fizičkom kapitalu, ali postoji i druga vrsta kapitala „vještine i znanja zaposlenika – ljudski kapital, koji je preduvjet za tehnološki napredak, tj. procese kontinuirane strukture promjene“.¹⁰¹

6.1.1. Brendiranje grada zaboka

Slika 9. RED CARPET – Tkanje brenda grada Zaboka & Z – A Po crvenom tepihu (vlastita fotografija)

Grad Zabok i Turistička zajednica Grada Zaboka u suradnji s doc.dr.sc. Nikolom Đurekom, višestrukim dobitnikom prestižnih domaćih i svjetskih nagrada u području grafičkog dizajna i tipografije, pokrenuli su projekt brendiranja Grada Zaboka osmišljavanjem njegovog vizualnog identiteta. Smisao brendiranja zapravo je prepoznavanje toga što grad jest te što ima, kako funkcionira, po čemu je jedinstven i kvalitetan za život. Sredinom 2016. godine projekt je predstavljen javnosti, time je Zabok postao drugi brendirani grad u Hrvatskoj. Kao produkt brendiranja iznjedrene su dvije knjige, jedna je nazvana *RED CARPET – Tkanje brenda grada Zaboka*, a druga *Z – A Po crvenom tepihu*.

¹⁰¹ *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*. DENONA, Zagreb, 2007.; str 326.

„Zabok je dao hrvatskoj povijesti više vrijednih ljudi koji su ostavili traga u različitim sferama javnog života, ..., taj grad ima i danas dinamičan društveni život, ima svoje običaje, urbane legende i predaje, zanimljive pojedince koje svi poznaju, ..., sve je to ušlo u ovu knjigu“.¹⁰²

Zašto brendiranje gradova?

Kao odgovor na postavljeno pitanje mogli bismo reći da se brendiranjem gradovi zapravo pripremaju za tržišnu utakmicu. Pozicioniraju se kao moderni gradovi, privlačni investitorima, ali i turistima. U današnjem svijetu globalizacije, konkurencija je sve veća i zato je potrebno biti što kreativniji, detektirati svoje potencijale i različitosti, te se nametnuti kao jedinstvena destinacija, ili poželjno mjesto za ulaganje. Kada govorimo o brendiranju, to ne znači samo rad na prepoznatljivosti grada, to je svojevrsno ulaganje u budućnost. Uspješno brendirani gradovi privlače investitore i turiste, a to dovodi do bolje financijske situacije, što može utjecati na smanjenje iseljavanja, obogaćivanje kulturne i turističke ponude i slično. „Brend Grada Zaboka bilo je neophodno izgraditi radi sudjelovanja grada u modernoj komunikaciji. Brend je usustavljen sukus njegovih ukupnih potencijala – gradskih resursa, mjesnog gospodarstva, djelatnika u kulturnim i obrazovnim institucijama te svih građana Zaboka i društvene klime u mjestu – u moderan prepoznatljiv izraz“.¹⁰³ Brendiranje grada Zaboka poslužilo je kao putokaz potencijala. U ovim su knjigama obrađene dobro poznate teme vezane uz grad Zabok, ali i mnoge nepoznate priče i legende, nepravredno zaboravljeni stanovnici i događaji iz prošlosti. Mnogo zaboravljene baštine tako je pronašlo svoj put za povratak u suvremeni život grada sa svom svojom ljepotom iz prošlosti. Projekt brendiranja grada poslužio je kao platforma različitosti koja je dostupna svima, a u sebi skriva neiscrpno vrelo ideja i projekata koji bi mogli odigrati važnu ulogu u budućnosti.

¹⁰² Z – A *Po crvenom tepihu*. Iz predgovora. Vemako tisak, 2016.

¹⁰³ RED CARPET – *Tkanje brenda grada Zaboka*, Vemako tisak, 2016., str 20.

6.1.2. Ksaverove staze

Ksaverove staze¹⁰⁴ su potprojekt iz matičnog projekta *Muzej Gjalski*, kojeg ćemo obraditi u poglavlju *Inicijative*. Projekt Ksaverove staze oslanja se na lik Ksavera Šandora Gjalskog i njegov boravak u Dvorcu Gredice te puteve kojima je znao šetati i družiti se s lokalnim stanovništvom, a o kojima se govori u ovom projektu. Radi se o pješačkoj stazi koja „povezuje željeznički kolodvor u Zaboku, Pavlovec, planinarsku kuću Picelj kao najljepši zabočki vidikovac, Zagorski bregoviti put i dvorac Gredice“.¹⁰⁵ Do sada je za potrebe projekta izrađen autorski tekst o Gjalskom, topografska karta s nekoliko označenih šetnica, idejno rješenje koncepta sustava oznaka i informativnih ploča i slično. Ovaj je projekt posebno zanimljiv jer objedinjuje više vrsta turizma, a to su „kulturni, sportski, zdravstveni i kreativni turizam (npr. fototurizam)“.¹⁰⁶

Grad Zabok kroz faze ulaže u provedbu ovog projekta, a sljedeći je korak izrada promotivnog filma kojim bi se cijela ideja predstavila široj javnosti.

¹⁰⁴ *Proračun Grada Zaboka za 2020. godinu*. Vodič za građane. URL:

https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/UOFinancije/Proracun_2020/~contents/G3422ZKDPMZEST4H/Prora-un-Grada-Zaboka-za-2020-godinu-Vodi-za-gra-ane.pdf (23.4.2020.), str.13.

¹⁰⁵ Babnik, S. *Muzej Gjalski. Godišnjak grada Zaboka 2014./2015.* Printera Grupa d.o.o. Sveta Nedjelja, 2016.; str. 318.

¹⁰⁶ Isto.

6.1.3. Dvorac Bračak i Poučna staza Bračak

Slika 10. Dvorac Bračak (vlastita fotografija)

Dvorac Bračak

Priča o pretvaranju napuštenog dvorca Bračak u Energetski centar Bračak započela je još 2012. godine kada je Krapinsko-zagorska županija izradila potrebnu tehničku dokumentaciju za obnovu ruševnog objekta čime je započela njegova pretvorba u *Energetski centar Bračak*. Dvorac Bračak izgradila je obitelj Kulmer 1889. godine u blizini Zaboka. Uz dvorac je formiran i perivoj koji ga okružuje te prekriva cijelu južnu padinu brežuljka na kojem se nalazi. Sredinom prošlog stoljeća dvorac je poklonjen bolnici koja se tamo nalazila sve do 2007. godine, kada je objekt napušten i prepušten propadanju iako je bio zaštićen kao kulturno dobro. Ovim je projektom staroj građevini, obnovljenoj rekonstrukcijskom metodom, dana nova namjena, a zgrada je „obnovljena kao primjer energetske izvrsnosti i spoj najsuvremenijih tehničkih rješenja i očuvanja

kulturne baštine“.¹⁰⁷ Time je obnova dvorca Bračak postala primjerom dobre prakse održivog razvoja i rekonstrukcije povijesnih zgrada te dobar pokazatelj kako se mogu revitalizirati objekti kulturne baštine.

Poučna staza Bračak

Slika 11. Poučna staza Bračak (vlastita fotografija)

U šumi Bračak u neposrednoj blizini kulturno-povijesnog dobra dvorca Bračak te u blizini Opće bolnice Zabok koja predstavlja glavno lječilište čitave regije, 2015. godine otvorena je Poučna staza dužine 700 metara. Radi se o zajedničkom projektu Hrvatskih šuma, Turističke zajednice grada Zaboka i Hrvatskoga šumarskog društva Ogranka Zagreb. Tim se projektom željelo zaštititi prirodu na način da se izradi šetnica

¹⁰⁷ Energetski centar Bračak. URL: <http://bracak.croenergy.eu/> (1.5.2020.)

kroz šumu koja cijelom dužinom prolazi kroz mladu *sastojinu*¹⁰⁸ hrastova kitnjaka i lužnjaka, običnoga graba, breze i gorskoga javora. Na stazi se nalazi sedam obavijesno-poučnih panela na drvenim postoljima koji su ravnomjerno postavljeni dužinom staze i odlično se uklapaju u okoliš. Paneli sadrže poučne i zanimljive tekstove i fotografije „o osnovnim vrstama drveća, proljetnica, gljiva, kukaca, ptica i sisavaca“.¹⁰⁹ Na početku staze nalazi se dodatni panel koji je okrenut prema dvorcu Bračak koji sadrži povijesne podatke tog zdanja i svih njegovih vlasnika. Cilj projekta bila je prezentacija šume na način da se korisnicima predstave njezine korisne funkcije s naglaskom na ekologiji i društvu.

6.1.4. Regenerator

Slika 12. Društveno kulturni centar re-GENERATOR (vlastita fotografija)

¹⁰⁸ Šumarski riječnik: Sastojina - Dio šume koji se razlikuje od ostalih dijelova šume po vrsti drveća, dobi, stadiju razvitka, načinu postanka, uzgojnom obliku i načinu gospodarenja. Hrvatske šume. URL: <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/34-sume/sume1/64-rjecnik> (1.5.2020.)

¹⁰⁹ Glavaš, M. Otvorena poučna staza Bračak. // „Hrvatske šume“ Časopis za popularizaciju šumarstva. Broj 211./212. (2014.). URL: <http://casopis.hrsume.hr/pdf/211.pdf> (1.5.2020.), str. 20.

Društveno-kulturni centar re-GENERATOR predstavlja Zagorski centar urbane kulture, a nalazi se u nekadašnjem prostoru tvornice Regeneracija. Namijenjen je prvenstveno mladima s područja grada Zaboka, Krapinsko-zagorske županije, ali i svim mladima iz drugih dijelova Hrvatske. Postojeći objekt već ima koncertnu dvoranu, ali će se njegovo djelovanje proširiti, a sam objekt će se rekonstrukcijom dograditi i preurediti. Projekt je prijavljen od strane Grada Zaboka na Poziv na dostavu projektnih prijedloga za „Revitalizaciju brownfield lokacija“¹¹⁰ za dodjelu bespovratnih sredstava na području *Urbane aglomeracije Zagreb*, a išao je od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije za područje *Urbane aglomeracije Zagreb*. Projekt je prošao i vrijedan je 37 milijuna kuna, od kojih 85% financira Europska unija. Planiran je i *Lokalnim programom za mlade grada Zaboka 2016. – 2020.* godine kao jedan od glavnih mjera u realizaciji cilja: “sudjelovanje i uključanje mladih u javni život grada”.¹¹¹ Kompleks se sastoji od tri dijela „Regeneratora“, „Silosa“ i „Inkubatora“, a sadržavati će različiti urbani sadržaj od hostela, boutique kina do koncertnog prostora, glazbenih sviraona i studija. Projekt se temelji na modernim rješenjima, ali i bogatom industrijskom nasljeđu Zaboka, kao odnos starog i novog, gdje se nekadašnja industrijska zona pretvara u urbani centar grada. Ovaj će projekt doprinijeti prepoznatljivom identitetu grada i odličan je primjer kako će baština, u ovom slučaju industrijska baština grada Zaboka, doprinijeti razvoju cijele županije.

¹¹⁰ Portal o EU fondovima. URL: <https://www.eu-projekti.info/sredstva-za-obnovu-napustenih-vojnih-i-industrijskih-objekata/> (1.5.2020.)

¹¹¹ *Lokalni program za mlade grada Zaboka za razdoblje od 2016. do 2020. godine.* URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/SAVJEtnladif2018-2021/~contents/LYS2PQZ74MHM6WDB/Lokalni-program-za-mlade-Grada-Zaboka.pdf (23.4.2020.), str.15.

6.1.5. reGarden

Slika 13. Javni park za pješake – reGarden (vlastita fotografija)

Još jedan projekt u fazi izrade, također drugačijeg sadržaja koji će doprinijeti razvoju turizma, javni je park za pješake. Cilj ovog projekta je aktiviranje neaktivnog područja i stvaranje novih, drugačijih sadržaja. Planira se uređenje parternih kvadratnih polja s različitim sadržajima, polje s tribinom i pozornicom, polje za edukativne radionice, polje voćnjaka, polje za sjedenje, polje za sadnju i potencijalna polja za proširenje. Interesantno nam je to što polja predstavljaju svojevrsnu asocijaciju na tepih. Utjecaj je došao iz neposredne blizine, tvornice Regeneracija koja se bavi proizvodnjom tepiha preko 50 godina, po čemu je Zabok bio poznat i izvan granica države. Potencijal leži u spomenutoj poveznici „tepih“. Postoje temelji za razvijanjem dobre priče koja povezuje sadašnjost i povijest, baštinu i održivi razvoj.

6.1.6. Sportsko igralište Skate park

Slika 14. Sportsko igralište Skate park (vlastita fotografija)

Skate park nalazi se u blizini Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskog u Zaboku, ukupne površine 302 metra kvadratna, a sastoji se od osam rampi (Big transition x2, speed bump, funbox, rooftop, manual pad, small transition) i vozne površine koja povezuje rampe. Ideja o ovom projektu postoji od 2011. godine, a sam projekt realiziran je 2019. godine. Na inicijativu Dječjeg gradskog vijeća Zabok, ovaj je projekt prijavljen na natječaj *LAG-a Zagorje-Sutla*, a zadovoljava uvjete Strateškog cilja 3 *Lokalne razvojne strategije LAG-a Zagorje – Sutla, Podrška održivom razvoju prostora kao temelj života budućih generacija*.¹¹² S obzirom da je projekt sportskog karaktera, prvenstveno je namijenjen sportašima, ali i svim rekreativcima i ostalom stanovništvu. Cilj ovog projekta je stvaranje novog i adekvatnog prostora za rekreativno i aktivno bavljenje skateboardingom. Svrha je podizanje kvalitete

¹¹² Lokalna akcijska grupa Zagorje-Sutla. URL: <https://www.zagorje-sutla.eu/stranica/lokalna-razvojna-strategija#> (23.4.2020.)

svakodnevnog života lokalnog stanovništva i poticanje na aktivno provođenje slobodnog vremena.

Ovaj projekt sadrži potencijal da bude jedna od glavnih točaka turističke promocije grada Zaboka, namijenjeno mladima i obiteljima s djecom.

6.1.7. ZA-ZA-KR CIKLOTURIZAM

Još jedan projekt kojim se namjerava proširiti turistička ponuda grada Zaboka je „ZaZaKr“ (Zabok-Sveti Križ Začretje-Krapina). Radi se o stvaranju prve cikloturističke rute ukupne duljine 6.2 km s pripadajućim odmorištima i signalizacijom. Ova se ideja uklapa i u politiku razvoja cijele županije, gdje imamo „pojačan interes za cikloturizam, kao posebnu filozofiju koja poštuje i cijeni okoliš te se bazira na iskustvima konzumenata iz prve ruke“,¹¹³ a to se navodi kao idealna prilika za Krapinsko-zagorsku županiju.

S obzirom kako je Grad Zabok član *Hrvatske mreže zdravih gradova*¹¹⁴ cilj projekta je stvaranje dodatnih turističkih sadržaja koji su usmjereni na zdraviji način života. Time je podržana misija HMZG „da unapređujući kapacitet planiranja i upravljanja resursima za zdravlje na lokalnoj razini stanovnicima naših gradova i županija omogući bolju kvalitetu okoliša, zdraviji način života te pristup uslugama primjeren njihovim potrebama“.¹¹⁵ Sportsko rekreacijska staza povezivati će grad Zabok i susjednu općinu Sveti Križ Začretje, na taj će se način, uz oplemenjivanje turističke ponude, povezati susjedni grad i općina, a s obzirom kako bicikli ne zagađuju okoliš, pridonijet će se i očuvanju okoliša, ali i razvoju zdravijeg načina života.

S obzirom kako takav sadržaj još ne postoji u Krapinsko-zagorskoj županiji, a sklopljen je ugovor između Hrvatske turističke zajednice i Grada Zaboka (čime je Hrvatska turistička zajednica dala pozitivnu ocjenu) i ovaj projekt nameće se kao jedna od glavnih točaka turističke promocije grada Zaboka, namijenjeno sportašima i rekreativcima.

¹¹³ *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*. DENONA. Zagreb (2007.) str 327.

¹¹⁴ Hrvatska mreža zdravih gradova. URL: <http://www.zdravi-gradovi.com.hr/home/o-mrezi/hrvatska-mreza-zdravih-gradova.aspx> (21.4.2020.)

¹¹⁵ Hrvatska mreža zdravih gradova. URL: <http://www.zdravi-gradovi.com.hr/home/o-mrezi/hrvatska-mreza-zdravih-gradova/misija-i-kako-je-mislmo-ostvariti.aspx> (23.4.2020.)

6.2. Inicijative

Kada promišljamo o kulturnoj baštini grada Zaboka dvije najčešće stvari koje spominjemo jesu Dvorac Gjalski i naš najpoznatiji sugrađanin, već ranije spomenuti, Ksaver Šandor Gjalski te industrijski kompleks i dimnjak ZIVT-a kao dio nekadašnje zabočke tekstilne industrije, današnje industrijske baštine. Upravo te dvije zasebne cjeline, predstaviti ćemo kao dvije glavne inicijative koje vežemo uz baštinu grada Zaboka, ali i uz mogućnost razvoja, ne samo gradskog, već i mnogo šire.

6.2.1. Muzej Gjalski

Ksaver Šandor Gjalski (pravog imena Ljubo Babić) rodio se u Gredicama u blizini Zaboka 1854. godine, gdje je i umro 1935. godine. Mnogo je putovao i čitao, bavio se politikom, ali i fotografijom, no, njegova najveća opsesija ostalo je Hrvatsko zagorje, izvor gotovo svih njegovih literarnih tema i motiva. Nazvan je i Homerom Hrvatskog zagorja. Zagorje mu nije ostalo „dužno“ tako je njemu u čast 1979. godine povodom 125-e godišnjice njegove smrti osnovana književna nagrada „K. Š. Gjalski“.¹¹⁶ No, to nije jedini način na koji mu se Zagorje želi odužiti. 2014. krenula je inicijativa o pokretanju Muzeja Gjalski. Jedini službeni tekst koji je izašao o ovoj temi, a objedinjuje sve relevantne podatke vezane uz istu, tekst je Sandre Babnik Lončar - Projekt „Muzej Gjalski“ koji je izašao u dvobroju Godišnjaka grada Zaboka 2014./2015.¹¹⁷

Muzej Gjalski zamišljen je kao centar kulturnog turizma i dio kulturnog identiteta grada Zaboka, a kao glavni cilj projekta navodi se „interpretacija Gjalskog i njegova vremena, prikupljanje, očuvanje i revalorizacija baštine K. Š. Gjalskog te stvaranje prepoznatljivosti grada“.¹¹⁸ No, kao cilj također se spominje i razvoj kulturnog turizma i turističke ponude te poticanje razvoja malog poduzetništva što se posve uklapa u temu ovog rada. Iz tog razloga detaljnije ćemo obraditi ovu temu iako projekt izgradnje muzeja još nije započet, krenulo se s potprojektom *Ksaverove staze*, pa možemo reći kako se ipak nešto pokrenulo. Ogranak Matice hrvatske u Zaboku pokreće inicijativu 2014. godine za pokretanjem projekta radnog naziva Muzej Gjalski. Inicijativu prihvaća Kulturna manifestacija Dani Gjalskog, a njima su se pridružile i uključile u realizaciju, mnoge druge udruge. Iste je godine oformljen *Inicijativni odbor za izradu projekata*

¹¹⁶ *Zavičajem Ksavera Šandora Gjalskog*, Biblioteka „Gredice“. Zabok (1996.), str. 173-174.

¹¹⁷ Babnik, S. Muzej Gjalski. *Godišnjak grada Zaboka 2014./2015*. Printera Grupa d.o.o. Sveta Nedjelja (2016.) str. 312-319.

¹¹⁸ Isto. str. 314.

sastavljan od predstavnika udruga i stručnjaka iz pojedinih područja. Na radnim sastancima Odbora, projekt je proširen s nekoliko potprojekata. I dalje je kao centralni dio projekt *Muzej Gjalski*, no cjelina je zaokružena s potprojektom *Ksaverova staza*, radi se o uređenju šetnice od dvorca Gredice, gdje je nekada živio Gjalski, do planinarske kuće Picelj. I kao dodatna dva potprojekta navode se *informacijski punktovi* kao sustav putokaza i tematskih ploča, te provođenje *edukacijskih radionica* posvećenih liku i djelu K.Š. Gjalskog, čime bi se dodatno obogatilo sadržaj već postojeće manifestacije *Dana Gjalskog*.

Slika 15. Dvorac Gredice (vlastita fotografija)

Da se prati suvremeni razvoj dokaz je kako je ideja oblikovana da muzej „priča priču“, predstavljen je kao „interdisciplinarni i interaktivni centar koji nudi jasne i zanimljive teme u suvremenom multimedijском postavu“.¹¹⁹ Priča koju će pričati Muzej Gjalski, predstavljena je kao Vremeplov, spajanje starog i novog. Od predstavljanja života Gjalskog od najranijih dana, preko predstavljanja njegovog književnog rada do Nagrade Gjalski i predstavljanja svih relevantnih zbivanja obuhvaćenih tom

¹¹⁹ Isto. str. 315.

manifestacijom. Želja je da muzej bude stalno aktivan, da se poveže s *Turističkom zajednicom* i bude inicijator mnogih zanimljivih aktivnosti koje će doprinijeti kulturnom razvoju grada, očuvanju, ali i popularizaciji kulturne baštine grada Zaboka s naglaskom na ekološkoj osviještenosti.

Ovo je jedan od glavnih, zasad nedovoljno iskorištenih, kulturnih potencijala grada Zaboka. Iako postoje mnogi rizici koji su uvijek prisutni prilikom provedbe ovako velikih projekata, uz podršku Grada i pomoć iz EU sredstava, ovo nije nemoguć cilj. Pohvalno je to što je krenula provedba potprojekata koji okružuju glavni projekt, poput *Ksaverove staze*, a tu je i mnoštvo inicijativa poput uspostavljanja kontakata sa znanstvenim suradnicima do održanih predstavljanja projekta i raznih predavanja na temu Gjalški. Ovo je hvale vrijedna inicijativa koja ima veliki potencijal za obogaćivanjem turističke ponude i može doprinijeti ne samo razvoju grada Zaboka, već i cijele regije.

6.2.2. Kompleks ZIVT-a

Ime koje se veže uz razvoj industrije u gradu Zaboku je Milan Prpić. Prije gotovo stotinjak godina izgradio je kraj pruge tekstilnu tvornicu pod imenom *Tvornica Milan Prpić, d.d.*, čime je pokrenuo razvoj naselja. Krajem 50-ih godina, s novim vlasnicima, došao je i novi naziv tvornice „*Zagorska industrija vunениh tkanina*“ – ZIVT¹²⁰. Pristupilo se temeljitoj rekonstrukciji upravljanja, opremanja i promjene poslovanja. U gotovo svakoj zabočkoj obitelji, barem je jedan član radio u tvornici ZIVT, koja je usko vezana uz razvoj grada i lokalno stanovništvo. Propast ZIVT-a krenula je 90-ih godina usporedno s propašću Jugoslavije, zbog čestih protesta i štrajkova radnika, a kasnije je negativan trend nastavljen stečajem i uništavanjem imovine. Početkom 2000-ih cijeli se industrijski kompleks preuređuje, a novi vlasnici mijenjaju ime u *City park*. Stanje građevina bilo je dobro, uklonjene su samo one zgrade koje nisu imale „veliku građevinsku vrijednost ili one koje su brojnim adaptacijama izgubile izvorno oblikovanje“.¹²¹ Tim su se uklanjanjem otkrile izvorne fasade i puna arhitektonska vrijednost kompleksa. Današnja namjena zgrada javnog je karaktera te je tako taj prostor postao novo središte grada.

¹²⁰ Vrekalo, N.; Dumbović Bilušić, B. *Konzervatorska podloga za UPU Centar 3 Zabok: Analiza i valorizacija industrijske baštine nekadašnje tekstilne industrije u Zaboku*. URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/UPUCentar3/~content/KBW2UBEAQVNAH6P2/konzervatorska_podloga_zabok_elaborat.pdf (1.5.2020.), str. 5.

¹²¹ Isto. str. 12-13.

Slika 16. ZIVT – kotlovnica i dimnjak (vlastita fotografija)

Današnju jezgru nekadašnjeg industrijskog sklopa, smještenog između pruge i industrijske ceste, čine najstarije očuvani, kotlovnica i dimnjak. Njih okružuju ostale zgrade i radničke kuće. U *Odluci o donošenju izmjena i dopuna urbanističkog plana uređenja* iz 2017. godine stoji kako „preostali neizgrađeni prostor, nastao rušenjem najstarijih zgrada industrijskog sklopa oko kotlovnice, planiran kao budući trg i novi gradski centar, treba urediti i urbanistički oblikovati na način koji će afirmirati i očuvati duh prostora povijesne zabočke industrije. Dimnjak kao simbol modernog Zaboka poželjno je konzervirati u njegovim izvornim strukturama, a gradnja ugostiteljskog sadržaja na njemu treba biti bez opterećenja s novom konstrukcijom (...) treba predvidjeti mogućnost postavljanja muzejske zbirke i predmeta vezanih uz proizvodni

proces tekstilne industrije (strojeva iz predionice, tkaonice...)“.¹²² Još 2010. godine, ondašnja viša savjetnica u Ministarstvu kulture u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu, mr. sc. Biserka Bilušić Dumbović, smatrala je kako je sklop tekstilne industrije prepoznat kao industrijska baština već u okviru konzervatorske podloge za *Prostorni plan uređenja grada Zaboka*. Spomenula je kako su prilikom izrade detaljne konzervatorske valorizacije tog prostora zgradu zatekli „bez ijednog stroja iz predionice i tkaonice, a prema starim fotografijama vidi se da ih je bilo na stotine. Da su očuvani danas bi bili sjajni muzejski eksponati u budućem memorijalnom prostoru tvornice“.¹²³ Znamo da industrijsku baštinu osim samih zgrada čini i njihov inventar i oprema (strojevi, tehnička postrojenja, namještaj, rasvjetna tijela i sl.), nažalost, taj je dio baštine nepovratno izgubljen. No, barem je očuvan simbol Zaboka koji obilježava njegov vizualni identitet, ZIVT-ov dimnjak. Bilušić Dumbović se zalagala za uređenje vanjskog prostora na način da on mora odražavati karakter nekadašnjeg industrijskog prostora da bi se očuvala uspomena na vrijeme kada se grad ubrzano razvijao i rastao, upravo zbog te tvornice, jer to je dio identiteta grada. Smatra kako bi se u tom kompleksu morao naći i „manji muzejski prostor s očuvanom dokumentacijom i eksponatima iz razdoblja početaka industrijalizacije Zaboka, kao temeljnog nositelja njegovog gradotvornog razdoblja“.¹²⁴ Upravo temeljeno na izjavama i preporukama struke, postalo je jasno kako se tu radi o baštini koju treba očuvati, zaštititi, ali i ugraditi u proces razvoja. No, nije dovoljno samo osmisliti projekt i izgraditi muzej, potrebno je i osigurati budućnost tog muzeja. Neil i Philip Kotler u svojoj knjizi o muzejskim strategijama i marketingu kažu kako su „muzeji dragocjene institucije koje definiraju, bilježe i održavaju civilizacije. Bez muzeja čovječanstvo bi teško razumjelo svoju prošlost, nosilo se sa sadašnjošću te napretkom koji donosi budućnost. Teško bi uživalo i učilo iz transcendentnog iskustva ljepote, povijesti, prirode i svemira. Ipak, muzejima i dalje nije zajamčeno postojanje“.¹²⁵ Oni govore o vrstama i marketinškim strategijama kojima se muzeji mogu okrenuti, a pravaca ima mnogo. Važno je partnerstvo s ostalim institucijama i kulturnim ustanovama. S kulturnim institucijama

¹²² *Službeni glasnik Krapinsko-zagorske županije*. Broj 10. (3.4.2017.). URL: http://www.prostor-kzz.hr/assets/files/prostorni_planovi/2017%20sl%20gl/kzz_glasnik_2017_10.pdf (2.5.2020.), str.848.

¹²³ Fuštin, S. *Biserka Bilušić Dumbović: „Primjer ZIVT-a može postati hrvatska paradigma“*. Zagorski list. (4.1.2010.). URL: <https://www.zagorje.com/clanak/business/biserka-bilusic-dumbovic-primjer-zivt-a-moze-postati-hrvatska-paradigma> (2.5.2020.)

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ Kotler, N.; Koltler, P. *Museum Strategy and Marketing: Designing Missions, Building Audiences, Generating Revenue and Resources*. Jossey-Bass Nonprofit & Public Management Series. USA (1998.). str. 348. (vlastiti prijevod)

mogu dijeliti zajednički program, izložbe i slično, a partnerstvo s poslovnim sektorom može povećati prihode, nabavu opreme, ...itd. Bitno je i partnerstvo s lokalnom i regionalnom upravom, ponajviše zbog prepoznavanja potencijala koje muzeji donose u smislu porasta broja turista koji će iz tog razloga posjetiti tu destinaciju. Autori spominju i važnost publike. Muzeji moraju osmisliti načine na koje će privući publiku, pa čak i one koji nemaju naviku posjećivanja muzejskih institucija (ponuditi zanimljiv program) te njihovo posjećivanje pretvoriti u kontinuitet.

Uzevši u obzir sve faktore koji utječu na razvoj regije, vezano uz kulturnu baštinu i muzejske institucije, ovaj industrijski sklop, uz Muzej Gjalski, predstavlja najveći potencijal kojeg grad Zabok ima.

Zaključak

Kulturna baština čini bitan dio identiteta, kako svakog pojedinca, tako i svake lokacije na kojoj se nalazi. Važno je raditi na procesima osvješćivanja njezine vrijednosti i važnosti njezine zaštite, a to se posebno odnosi na stručnjake uključene u procese razvoja.

Baština je neodvojivi dio održivog razvoja i napretka u svakom smislu te ona mora biti uključena u procese strateškog planiranja. Kroz situaciju grada Zaboka vidjeli smo primjere dobre prakse održivog razvoja, ali i potencijale koji još uvijek nisu iskorišteni. Kulturni turizam grana je turizma koja nudi odlična rješenja, posebno za područja koja nemaju razvijenu uobičajenu turističku ponudu, kao što je to slučaj s gradom Zabokom. No, kulturni turizam, zajedno uz kreativni turizam, je i osnova za razvoj turističke ponude grada. Ono što je bitno naglasiti jest da svaki pojedinac igra važnu ulogu, kako u zaštiti, tako i u promociji baštine koja ga okružuje. Iz tog je razloga neophodna kontinuirana komunikacija između stručnjaka, gradske vlasti i lokalnog stanovništva. Važno je raditi na podizanju svijesti i educiranju lokalnog stanovništva o vrijednostima koje baština nosi kako bi sami mogli stvoriti osjećaj povezanosti i izgraditi želju da se o baštini skrbi onako kako ona i zaslužuje, a sve to u svrhu zajedničke koristi cjelokupne zajednice.

U gradu Zaboku je unazad nekoliko godina, upravo kroz implementaciju i provedbu ciljeva iz Lokalne razvojne strategije, postignut ogroman napredak, ali prostora za daljnje napredovanje ima još mnogo. Dva najveća potencijala, Muzej Gjalski i kompleks industrijske baštine – ZIVT (koji također ima potencijal postati muzejom), još nisu dobili dovoljno pažnje u javnosti, kako bi se uopće mogla stvoriti predodžba od kolike je to važnosti za grad Zabok, ali i koliku bi veliku ulogu, ako ne i ključnu ulogu, mogla odigrati ta dva zasebna projekta, kada govorimo o kulturi i turizmu cijele regije.

Na samom kraju ovog procesa istraživanja i proučavanja utjecaja baštine na regionalni razvoj možemo zaključiti kako baština ima itekako veliki utjecaj na razvoj, koji prelazi okvire lokalnog, a često i regionalnog okruženja.

Literatura

1. *Agenda 21 for culture*. United Cities and Local Governments - Committee on culture. URL:
http://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21_en.pdf (2.4.2020.)
2. Ahmad, Y. The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. // *International Journal of Heritage Studies*, Volume 12, No.3. (2006.). URL:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527250600604639> (vlastiti prijevod), (8.1.2020.), abstract.
3. Babnik, S. Muzej Gjalski. *Godišnjak grada Zaboka 2014./2015*. Printera Grupa d.o.o. Sveta Nedjelja (2016.) str. 312. - 319.
4. Balog, Z.; Žulj, N. *Hrvatsko zagorje – umjetnost, arhitektura, krajolici*. Veda d.o.o., Križevci, 2017. str. 27.
5. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (9.1.2020.)
6. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (10.1.2020.)
7. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (15.1.2020.)
8. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (vlastiti prijevod), (19.1.2020.)
9. Culturenet.hr. URL:
<https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=23208> (15.4.2020.)

10. Cvjetičanin, B. Kolumna: *Kultura i regionalni razvoj*. Zarez. (23.5.2012.). URL: <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=45699> (13.4.2020.)
11. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj. URL: <https://www.dop.hr/odrzivi-razvoj/> (23.3.2020.)
12. *Energetski centar Bračak*. URL: <http://bracak.croenergy.eu/> (1.5.2020.)
13. Europska Komisija. *Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Ususret cjelovitom pristupu kulturnoj baštini u Europi*. Bruxelles, 22.7.2014. COM(2014) 477 final.
14. Europski fond za regionalni razvoj. URL: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj> (2.4.2020.)
15. Eversole, R. Heritage and regional development: a process-and-outcomes typology. *Australasian Journal of Regional Studies*, Vol. 12, No. 3, 2006. URL: <https://www.anzrsai.org/assets/Uploads/PublicationChapter/166-Eversole.pdf> (vlastiti prijevod), (29.4.2020.)
16. Fairclough, G.; Harrison, R.; Jameson, J. H. and Schofield, J. eds., *The Heritage Reader*. New York: Routledge, 2008. (vlastiti prijevod)
17. Fuštin, S. *Biserka Bilušić Dumbović: „Primjer ZIVT-a može postati hrvatska paradigma“*. Zagorski list. (4.1.2010.). URL: <https://www.zagorje.com/clanak/business/biserka-bilusic-dumbovic-primjer-zivt-a-moze-postati-hrvatska-paradigma> (2.5.2020.)
18. Geografija Republike Hrvatske. URL: <https://sites.google.com/site/geografijarepublikehrvatske/prirodna-bastina-rh> (15.1.2020.)
19. Glavaš, M. Otvorena poučna staza Bračak. // „*Hrvatske šume*“ Časopis za popularizaciju šumarstva. Broj 211./212. (2014.). URL: <http://casopis.hrsume.hr/pdf/211.pdf> (1.5.2020.), str. 20.

20. Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL:
https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (7.4.2020.)
21. Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL:
https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (23.4.2020.)
22. Grad Zabok. *Lokalna razvojna strategija grada Zaboka*. Strateški plan razvoja za razdoblje 2014. do 2020. godine. URL:
https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/Vazniji_akti_grada/~contents/D7M2AT8EPVNF9LW4/Lokalna_razvojna_strategija_grada_ZabokaKONACNO.pdf (29.4.2020.)
23. Graham, B.; Ashworth, G. J.; Tunbridge, J. E. *The uses and abuses of Heritage. Heritage, museums and galleries: an introductory reader* / editor G. Corsne. London. New York: Routledge (2005.), str.33.
24. Hrvatska mreža zdravih gradova. URL:
<http://www.zdravi-gradovi.com.hr/home/o-mrezi/hrvatska-mreza-zdravih-gradova/misija-i-kako-je-mislimo-ostvariti.aspx> (23.4.2020.)
25. Hrvatske šume. URL:
<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/34-sume/sume1/64-rjecnik> (1.5.2020.)
26. Hrvatski leksikon. URL:
<https://www.hrleksikon.info/definicija/in-situ.html> (19.1.2020.)
27. Hrvatski leksikon. URL:
<https://www.hrleksikon.info/definicija/disonanca.html> (19.1.2020.)
28. Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata. URL:
<http://hdka.hr/2017/03/2017-godina-medunarodna-godina-odrzivog-turizma-za-razvoj/> (16.4.2020.)

29. ICCROM. URL:
<https://www.iccrom.org/about/overview/what-iccrom> (1.4.2020.)
30. ICCROM. URL:
<https://www.iccrom.org/courses/promoting-people-centred-approaches-conservation> (1.4.2020.)
31. *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964.)*. URL:
https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf (9.1.2020.)
32. Jelinčić, D.A. *Abeceda Kulturnog Turizma*, Meandarmedia. Zagreb, 2008., str. 43.
33. Kotler, N.; Koltler, P. *Museum Strategy and Marketing: Designing Missions, Building Audiences, Generating Revenue and Resources*. Jossey-Bass Nonprofit & Public Management Series. USA (1998.). (vlastiti prijevod), str. 348.
34. Krapinsko zagorska županija. URL:
http://www.kzz.hr/str.aspx?content_id=u-zaboku-regionalni-centar-kompetencija-za-tur-i-ugostiteljstvo&ispis=DA (29.4.2020.)
35. Krapinsko-zagorska županija. *Nacrt Strategije razvoja Krapinsko-zagorske županije*. Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020. Zagorska razvojna agencija d.o.o. (2015.). URL:
<http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/strategija-razvoja-kzz-2016-2020/STRATEGIJA%20KZ%c5%bd.pdf> (7.4.2020.)
36. Lokalna akcijska grupa Zagorje-Sutla. URL:
<https://www.zagorje-sutla.eu/stranica/lokalna-razvojna-strategija#> (23.4.2020.)
37. *Lokalni program za mlade grada Zaboka za razdoblje od 2016. do 2020. godine*. URL:
https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/SAVJEtnladif2018-2021/~contents/LYS2PQZ74MHM6WDB/Lokalni-program-za-mlade-Grada-Zaboka.pdf (23.4.2020.)

38. Marasović, T. *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*. Društvo Konzervatora Hrvatske. Zagreb, 1985.
39. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/unesco/> (8.1.2020.)
40. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (9.1.2020.)
41. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27> (11.1.2020.)
42. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (10.1.2020.)
43. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4642&fbclid=IwAR0qnkGDmHUxtp3NIXBXydgdPNHMIZUGcd-DCNNAgPqgOPxz7zqBC9feub8>
(15.1.2020.)
44. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3640> (15.1.2020.)
45. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=391> (19.1.2020.)
46. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma*. Institut za turizam. Zagreb (2015.). URL:
https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf
(15.4.2020.)
47. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma*. Institut za turizam. Zagreb (2015.). URL:
https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf
(19.4.2020.)
48. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. URL:
<http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (1.4.2020.)

49. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike Republike Hrvatske. URL:
<https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/medjunarodna-suradnja/multilateralni-medjunarodni-sporazumi-1138/konvencija-o-europskim-krajobrazima/1149> (10.1.2020.)
50. *Nacrt Strategije razvoja Krapinsko-zagorske županije*. Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije 2016. – 2020. Zagorska razvojna agencija d.o.o. (2015.). URL:
<http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/strategija-razvoja-kzz-2016-2020/STRATEGIJA%20KZ%c5%bd.pdf> (8.4.2020.)
51. *Odluka o proglašenju Zakona o potvrđivanju konvencije o zaštiti podvodne kulturne baštine*. NN – međunarodni ugovori. Broj 10. (27.10.2004.). URL:
https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/2.Organizacija_Ujedinjenih_naroda/I2.10.Konvencija%20o%20zastiti%20podvodne%20kulturne%20bastine.pdf (19.1.2020.)
52. Portal o EU fondovima. URL:
<https://www.eu-projekti.info/sredstva-za-obnovu-napustenih-vojnih-i-industrijskih-objekata/> (1.5.2020.)
53. *Povijest, baština i kultura Krapinsko-zagorske županije*. DENONA, Zagreb, 2007., str 326. - 327.
54. *Pravilniku o uvjetima, načinu i postupku čuvanja i korištenja dokumentacijske građe*. Pravilnik, NN 77/2015-1475. URL:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_77_1475.html (19.1.2020.)
55. Prigoda tim. URL:
<https://prigoda.hr/akcijski-plan/> (7.4.2020.)
56. *Prijedlog Zakona o potvrđivanju okvirne Konvencije o vrijednosti kulturne baštine za društvo, s konačnim prijedlogom zakona*. (2007.). URL:
https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075521/PZ_669.pdf (1.4.2020.)

57. *Prijedlog Zakona o potvrđivanju okvirne Konvencije o vrijednosti kulturne baštine za društvo, s konačnim prijedlogom zakona.* (2007.). URL: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075521/PZ_669.pdf (10.1.2020.)
58. Projekt Kreativni gradovi Hrvatske. URL: <https://kreativnigradovi.net/> (23.4.2020.)
59. Proleksis Enciklopedija ONLINE. URL: <https://proleksis.lzmk.hr/27529/> (9.1.2020.)
60. *Proračun Grada Zaboka za 2020. godinu.* Vodič za građane. URL: https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/UOFinancije/Proracun_2020/~contents/G3422ZKDPMZEST4H/Prora-un-Grada-Zaboka-za-2020-godinu-Vodi-za-gra-ane.pdf (23.4.2020.)
61. Ranieri, R.; Ramos, R. A. „*Inclusive Growth : Building up a Concept*“. International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). Working Paper number 104. (2013.). URL: <https://ipcig.org/pub/IPCWorkingPaper104.pdf> (vlastiti prijevod), (15.4.2020.)
62. *RED CARPET – Tkanje brenda grada Zaboka*, Vemako tisak, 2016., str 20.
63. *Službeni glasnik Krapinsko-zagorske županije.* Broj 10. (3.4.2017.). URL: http://www.prostor_kzz.hr/assets/files/prostorni_planovi/2017%20sl%20gl/kzz_glasnik_2017_10.pdf (2.5.2020.), str. 848.
64. Službeni list Europske unije. *Mišljenje Europskog odbora regija – Kulturna baština kao strateški resurs za povećanje kohezije i održivosti regija u EU-u.* (2018.). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IR0185&from=SL> (2.4.2020.)
65. Smith, S.L.J. *Tourism Analysis.* Routledge Taylor & Francis Group. London and New York. (1995.), str.24 (vlastiti prijevod)
66. Statut Turističke zajednice područja Srce Zagorja. URL: Uhttp://www.srcezagorja.hr/files-tzkt/File/doc/pdf/Statut_TZPSC_SGKZZ_URBR.pdf (29.4.2020.)

67. *Strategija održivog razvitka republike hrvatske*. Hrvatski sabor. NN br. 110/07. (20.2.2009.). URL:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html
(22.4.2020.)
68. *Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2020. godine*. URL:
http://www.kzz.hr/sadrzaj/dokumenti/strategija-razvoja-kzz-2016-20202016/%C5%BDRS_FINAL.pdf (7.4.2020.)
69. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. URL:
https://razvoj.gov.hr/UserDocImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020_HS.pdf
(23.3.2020.)
70. *Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« – znanost*. NN, br. 101/98, 15/2000 i 117/2001. URL:
https://www.foi.unizg.hr/sites/default/files/strategija_razvitka-hr_21.pdf
(18.6.2003.)
71. *Struna – Hrvatsko strukovno nazivlje*. URL:
<http://struna.ihij.hr/naziv/materijalna-kulturna-bastina/22567/> (15.1.2020.)
72. *The International Council on Monuments and Sites*. URL:
<https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments> (19.1.2020.)
73. *UNESCO World Heritage Centre*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/emblem/> (8.1.2020.)
74. *UNESCO World Heritage Centre*. URL:
<http://whc.unesco.org/en/about/> (vlastiti prijevod), (8.1.2020.)
75. *UNESCO World Heritage Centre*. URL:
<https://whc.unesco.org/en/news/1210> (vlastiti prijevod), (15.4.2020.)

76. UNESCO World Heritage Centre. URL:
<https://en.unesco.org/events/second-unwtounesco-world-conference-tourism-and-culture-fostering-sustainable-development> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)
77. UNESCO World Heritage Centre. URL:
<https://whc.unesco.org/en/events/1464/> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)
78. UNESCO World Heritage Centre. URL:
<https://en.unesco.org/events/4th-unwtounesco-world-conference-tourism-and-culture> (vlastiti prijevod), (16.4.2020.)
79. Urbana aglomeracija Zagreb. *Strategija razvoja urbane aglomeracije Zagreb za razdoblje do 2020. godine*. Gradski ured za stratezijsko planiranje i razvoj Grada. Zagreb (2017.). URL:
<https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20stratezijsko%20planiranje/Strategija%20razvoja%20Urbane%20aglomeracije%20Zagreb.pdf>
(7.4.2020.)
80. Visit zagorje. URL:
<https://visitzagorje.hr/> (19.4.2020.)
81. Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL:
<http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (15.4.2020.)
82. Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL:
<http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (16.4.2020.)
83. Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL:
<http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (19.4.2020.)

84. Vlada Republike Hrvatske. Ministarstvo turizma. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*. Institut za turizam Zagreb (2003.). URL:
<http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf> (24.4.2020.)
85. Vlada Republike Hrvatske. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. Zagreb (2017.). URL:
https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf (7.4.2020.)
86. Vrekalo, N.; Dumbović Bilušić, B. *Konzervatorska podloga za UPU Centar 3 Zabok: Analiza i valorizacija industrijske baštine nekadašnje tekstilne industrije u Zaboku*. URL:
https://www.zabok.hr/Cms_Data/Contents/Zabok/Folders/Dokumenti/stari_dokumenti/UPUCentar3/~contents/KBW2UBEAQVNAH6P2/konzervatorska_podloga_zabok_elaborat.pdf (1.5.2020.)
87. Z – A *Po crvenom tepihu*. Iz predgovora. Vemako tisak, 2016.
88. *Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima*. NN 12/2002. (16.10.20202.). URL:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2002_10_12_144.html (11.1.2020.)
89. *Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske*. Pročišćeni tekst zakona NN 147/14, 123/17, 118/18 (01.01.2019.). URL:
<https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (20.4.2020.)
90. *Zavičajem Ksavera Šandora Gjalskog*, Biblioteka „Gredice“. Zabok (1996.). str. 173-174.

Popis slika

Slika 1. Grb svjetske baštine.....	2
Slika 2. Pogled na Zabok s vidikovca Vodosprema Zabok.....	41
Slika 3. Kapela sv. Antuna Padovanskog	43
Slika 4. Kulturno nasljeđe grada Zaboka.....	44
Slika 5. Etnolokalitet Zagorska hiža.....	45
Slika 6. Crkva sv. Jelene Križarice.....	46
Slika 7. Motocross staza, Vučak.....	47
Slika 8. Dolina rijeke Krapinice.....	49
Slika 9. Tkanje brenda grada Zaboka & Z – A Po crvenom tepihu.....	52
Slika 10. Dvorac Bračak.....	55
Slika 11. Poučna staza Bračak.....	56
Slika 12. Društveno-kulturni centar re-GENERATOR.....	57
Slika 13. Javni park za pješake – reGarden.....	59
Slika 14. Sportsko igralište Skate park.....	60
Slika 15. Dvorac Gredice.....	63
Slika 16. ZIVT – kotlovnica i dimnjak.....	65

Utjecaj baštine na regionalni razvoj – grad Zabok

Sažetak

Da bismo uopće mogli promatrati utjecaj koji baština ostavlja na regionalni razvoj potrebno je razumjeti širinu pojma baštine te što je sve njome obuhvaćeno. Izazovi s kojima se susrećemo vezani su uz strategiju očuvanja, zaštite i održivog korištenja kulturne baštine. Kada govorimo o razvoju nužno je objasniti strateško planiranje te naglasiti potencijal i važnost baštine te važnost njezinog utjecaja i doprinosa razvoju s naglaskom na održivom razvoju. Kao jedan od odgovora na implementaciju baštine u procese održivog razvoja nametnuo se kulturni turizam. Ključ je stvaranje kulturno-turističkih proizvoda koji mogu ispričati priču i postaviti se kao baza turističke ponude cijele regije.

U Gradu Zaboku prepoznat je potencijal koji baština nosi te je u posljednjih nekoliko godina pokrenuto više projekata koji su od velikog značaja za kulturno-turističku ponudu grada i regije, no nužno je dodatno ukazati na važnost realizacije inicijativa koje podupiru razvojnu strategiju i doprinose kulturnom identitetu grada.

Ključne riječi: baština, regionalni razvoj, održivi razvoj, strateško planiranje, kulturni turizam

The impact of heritage on regional development - the city of Zabok

Summary

In order to be able to observe the impact that heritage leaves on regional development, it is necessary to understand what the concept of heritage encompasses. The challenges we face are related to the strategy on how to preserve, protect and make the most of our cultural heritage in a sustainable way. When we talk about development, it is necessary to explain strategic planning and emphasize the potential and importance of heritage and the importance of its impact and contribution to development, with an emphasis on sustainable development. Cultural tourism has emerged as one of the responses to the implementation of heritage in sustainable development processes. The key is to create cultural and tourist products that can tell a story and serve as a base for the tourist offer of the entire region.

The potential of heritage is recognized by the town council, and in recent years several projects have been launched that are of great importance for the cultural and tourist offer of the city and the region, but it is necessary to further point out the importance of implementing initiatives that support development strategy and cultural identity.

Key words: heritage, regional development, sustainable development, strategic planning, cultural tourism